

Erityisopettajien kokema väkivalta ja väkivallan uhka sekä näkemyksiä sen taustasyistä ja ennaltaehkäisystä

Kasvatustieteiden maisteri, luokanopettaja
pro gradu -tutkielma

Laatija:
Meri Karru

27.10.2024
Turku

Pro gradu -tutkielma

Oppiaine: Kasvatustieteiden maisteri, luokanopettaja

Tekijä: Meri Karru

Otsikko: Erityisopettajien kokema väkivalta ja väkivallan uhka sekä näkemyksiä sen taustasyistä ja ennaltaehkäisystä

Ohjaaja: Milla Luodonpää-Manni

Sivumäärä: 52 s., 9 liites.

Päivämäärä: 27.10.2024

Tämän tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää erityisopettajien työssään kokemaa väkivaltaa ja väkivallan uhkaa. Tämän lisäksi selvitettiin, millaisia taustatekijöitä oppilaiden väkivaltaisella käytöksellä on sekä millä tavoin erityisopettajat pyrkivät ennaltaehkäisemään väkivaltaa työssään. Aihe on hyvin tärkeä tutkittavaksi sen ajankohtaisuuden vuoksi. Onkin tärkeää löytää syitä oppilaiden väkivaltaiselle käyttäytymiselle koulussa sekä saada keinoja siihen puuttumiseen.

Tutkimuksen aineisto kerättiin teemahaastatteluilla, joissa erityisopettajat kertoivat omakohtaisia kokemuksiaan liittyen heihin kohdistuneeseen väkivaltaan. Tutkimukseen osallistui viisi varsinaissuomalaista erityisopettajaa. Tutkimuksen aineisto analysoitiin kvalitatiivista sisällönanalyysejä soveltaen.

Tutkimuksessa saatiin selville, kuinka erityisopettajat kokevat väkivaltaa tai sen uhkaa työssään melko usein. Tyypillisesti erityisopettajien kokema väkivalta on fyysistä, mutta myös henkistä väkivaltaa tapahtuu. Haastateltujen erityisopettajien mukaan keskeisintä väkivaltaisen käytöksen taustasyiden tunnistamisessa sekä väkivallan ennaltaehkäisyssä oli oppilaantuntemus. Tämän lisäksi väkivaltaisen käyttäytymisen taustalla oli usein erilaisia terveydentilaan liittyviä diagnooseja, haastavia kotioloja, vaikeuksia tunteiden hallinnassa sekä haasteita oppimisympäristöön sopeutumisessa. Väkivaltaisen käytöksen ennaltaehkäisyssä korostuivat erityisesti vuorovaikutus opettajien ja oppilaiden välillä, turvallisen oppimisympäristön muodostaminen sekä riittävä aikuisten määrä. Väkivallan ennaltaehkäisyyn erityisopettajat toivoivat lisää resursseja, erityisesti lisää aikuisia luokkiin ja enemmän pienryhmätiloja.

Avainsanat: Väkivalta, kouluväkivalta, uhkailu, ennaltaehkäisy

Sisällysluettelo

1	Johdanto	5
2	Väkivalta	6
3	Kouluväkivalta	8
3.1	Kouluväkivalta laissa	9
3.2	Kouluväkivallan taustasyyt	10
3.3	Kouluväkivallan ehkäisy	11
4	Tutkimuskysymykset	14
5	Tutkimusmenetelmät	15
5.1	Aineiston keruu	17
5.2	Aineiston analyysi	19
6	Tulokset	22
6.1	Väkivallan ja sen uhan näyttäytyminen erityisopettajille	22
6.1.1	Väkivalta käsitteenä	25
6.1.2	Väkivaltaisen oppilaan kohtaaminen	26
6.2	Väkivallan taustasyyt	29
6.3	Väkivaltaisen toiminnan ennaltaehkäisy	33
6.3.1	Väkivaltaa ennakoivat tekijät	37
6.3.2	Väkivallan ennaltaehkäisyyn tarvittavat lisäresurssit	40
7	Pohdinta	43
7.1	Yhteenveto	43
7.2	Luotettavuus ja eettisyys	45
7.3	Jatkotutkimus	47
Lähteet	49	
Liitteet	56	
	Liite 1. Tutkimustiedote	56
	Liite 2. Tutkimussuostumuslomake	57
	Liite 3. Haastattelukysymykset	58

1 Johdanto

Nykypäivänä yhä useammin tulee esille, kuinka väkivaltaisuus on lisääntynyt oppilaitoksissa. Väkivaltaa esiintyy niin oppilaiden välillä, kuin oppilaiden ja opettajienkin välillä. Uutisointia ovat tehneet monet eri tahot, muun muassa Yle sekä Helsingin Sanomat. Pelkästään otsikoiden perusteella huomataan, kuinka vakava tilanne on: ”Väkivalta ja sen uhka koskee yli puolta opettajista” (Nyman, 2023), ”Tällaista on väkivalta pääkaupunkiseudun kouluissa – Oppilas löi opettajaa—pesäpallomailalla päähän” (Kantola, 2023), ”Väkivaltainen oppilas kylvää pelkoa Turussa”, (Karvinen, 2023), ”Miksi väkivalta räjähti käsiin kouluissa?” (Särkkä & Lawson, 2020), ”Koululaiset lyövät yhä useammin paitsi toisiaan, myös opettajia” (Mäentausta & Uusi-Kraapo, 2023), ”Väkivalta uhkaa levitä kouluista muualle yhteiskuntaan” (Hirvonen, 2023). Tämän vuoksi aihe on hyvin ajankohtainen tutkittavaksi. Tässä tutkimuksessa keskitytään erityisesti siihen, kuinka väkivallan uhka näyttäytyy erityisopettajille.

Oikeuspoliittinen tutkimuslaitoksen (2009) tutkimuksen mukaan jo useita vuosia sitten oppilaiden väkivaltainen käytös on ollut ongelmana kouluissa. Kyseisen tutkimuksen mukaan eri opettajaryhmillä on suurentunut riski joutua oppilaan väkivallan kohteeksi. Merkittävimmät tekijät joutua väkivallan teon kohteeksi olivat opettajan nuori ikä sekä toimiminen erityisopettajana. Työterveyslaitoksen Kunta10-tutkimuksen (2022) mukaan lähes 80 % erityisopettajista on kokenut uransa aikaa jonkinlaista väkivaltaa oppilaiden taholta. Tutkimukseen osallistuneet opettajat kertovat koetun väkivallan olevan esimerkiksi tavaroiden heittelyä, henkistä väkivaltaa, kuten haukkuminen, potkimista ja lyömistä. Osa opettajista kertoo myös kokeneensa aseella uhkaamista. Noin puolet opettajista kokevat, että he eivät saa riittävästi koulutusta väkivaltatilanteisiin. (Kunta10, 2022)

Aihe kiinnostaa minua oman erityisopettajakokemukseni kautta. Nuorena opettajana koen, että erityisesti alakoulun ylemmille (5.–6.) luokilla oppilaat käyttäytyvät helposti epäkunnioittavasti minua kohtaan. Olen myös usein pohtinut kuullessani opettajien kokemasta väkivallasta, että onko minulla juurikaan keinoja puuttua väkivaltaan tai huomata sen riskitekijöitä. Tavoitteenani tutkimuksessani on saada konkreettisia esimerkkejä ja keinoja liittyen oppilaiden käyttämään väkivaltaan erityisopettajia kohtaan. Väkivallan jatkuvasti yleistyessä kouluissa koen, että tällaisten havaintojen ja keinojen tutkiminen sekä jakaminen on erittäin ajankohtaista ja tärkeää.

2 Väki­valta

Väki­valta on hyvin universaali ongelma, koska se koskee maailman jokaista ihmistä sekä kaikkea ydinaseiden ja kiusaamisen välillä. Tämä on todennäköisesti yksi syy sille, miksi käsitteen määrittäminen on niin vaikeaa. Väki­valta on hyvin kontekstisidonnaista - se voi näkyä hyvin eri tavoin ja jokainen väki­vallan uhriksi joutunut kokee sen eri tavalla. (Miller, 2020)

Väki­vallan määrittelyssä ei ole käytössä yhtä muuttumatonta määritelmää, vaan sen määrittely on usein monimutkaista ja hieman epämääräistä. Yksi määrittelyn ongelmista on sen tiedon keräämisen vaikeus. (Stanko, 2003, 3 & Miller, 2020). Väki­valtaa voikin kuvata ilmiönä, joka on jatkuvassa muutoksessa, ja sitä tuleekin ymmärtää monipuolisena käsitteenä, jotta voimme estää sitä (Stanko, 2003, 3). Myös Hearn (2022) tuo esille sen, että väki­valtaa on lähes mahdoton määritellä tarkasti, sillä se kattaa niin monia eri osa-alueita. Osa tutkijoista kuitenkin pyrkii saamaan jonkinlaisen määritelmän väki­vallalle, kuten Sunnari (2003): ”Mikä tahansa sellainen toiminta tai rakenne, joka alistaa toista tai toisia tai joka vähättelee heitä, on väki­valtainen riippumatta siitä, onko teko fyysinen vai ei. Tästä näkökulmasta tarkasteltuna väki­valta muodostaa jatkumon, johon kuuluvat fyysinen, verbaalinen, emotionaalinen jne. vallan väärinkäyttö yksilön, ryhmän ja sosiaalisten rakenteiden tasolla.” Ellonen (2007, 12–13) määrittelee väki­vallan olevan sellaista, mikä kaltoinkohtelee tai pahoinpitelee henkilön fyysistä tai henkistä hyvinvointia. Yhdistyneiden kansakuntien (YK) alla toimii Maailman Terveysjärjestö WHO (World Health Organization), mikä on pyrkinyt määrittelemään väki­vallan maailmanlaajuisesti. WHO:n (2005, 21–22) mukaan käytettäessä väki­valtaa on tarkoituksena uhata käyttää tai käyttää fyysistä valtaa tai voimaa kohdistuen muihin henkilöihin, itseensä, rajattuun ihmisryhmään tai tiettyyn yhteisöön. Kun vallan käyttö on mukana väki­vallan määrittelyssä, on helpompaa ymmärtää väki­vallaksi myös erilaisten valtasuhteiden takana olevat teot, kuten uhkailu, perustarpeiden laiminlyönti sekä pelottelu. Väki­valtaista tekoa voi seurata muun muassa fyysiset vammat, psyykkiset traumat, kehityksen häiriintyminen, yksilöiden perustarpeiden vaille jääminen tai jopa kohteen kuolema. WHO myös korostaa, kuinka väki­valtaan ja vallankäyttöön sisältyy fyysinen, psyykkinen ja seksuaalinen väki­valta. Myös henkilön itsetuhoisuus luetaan väki­vallaksi. Tämän määritelmän vuoksi on hyvä huomata, ettei väki­vallan tapahtumana syntyneet seuraukset ole aina välttämättä näkyviä. Ne voivat ilmetä monenlaisina fyysisinä, psyykkisinä ja sosiaalisina ongelmina tai haasteina vielä vuosienkin jälkeen. (WHO, 2005, 21–22)

Stankon (2003, 9–10) mukaan väkivaltaa ja sen merkitystä pohdittaessa sekä sen ymmärtämisessä on tärkeää jakaa väkivalta neljään osatekijään: 1) itse teko 2) väkivallan osapuolten suhteet toisiinsa 3) väkivallan tekopaikka 4) väkivaltaisen teon seuraukset ja mahdollinen syntynyt vahinko. Kun kaikki nämä neljä osatekijää otetaan huomioon, syntyy väkivallan merkitys. Huomaamme, että kyseiset neljä osatekijää voivat olla erilaisia jokaisessa väkivaltaisessa tapahtumassa. Tämän vuoksi onkin hyvin tärkeää ymmärtää, että väkivallan merkitys on kaikille erilainen. Yllä mainittuihin osatekijöihin sekä väkivallan merkitykseen vaikuttavat muun muassa väkivallan konteksti, paikka, aika, tapa, osapuolten ikä ja sukupuoli. Väkivallan määrittely yleisellä tasolla tai esimerkiksi koulukohtaisesti on hyvin tärkeää, sillä sen analysointi ja ymmärtäminen ovat avaintekijöitä väkivallan vähentämiseen sekä ennaltaehkäisyyn (Hearn, 2022, 566).

3 Kouluväkivalta

Kouluväkivalta on melko yleistä, eikä se rajoitu merkittävästi kumpaakaan sukupuoleen. Kouluväkivallan tyypillisiä muotoja ovat suora fyysinen väkivalta sekä epäsuora vahingollinen käyttäytyminen, esimerkiksi pitkään jatkunut väkivallaton kiusaaminen. Väkivallan monien muotojen takia kouluissa on välillä hyvin haastavaa tunnistaa väkivallan tekijää ja puuttua siihen ajoissa. Tyypillisiä syitä kouluväkivaltaan ovat oppilaidan sosioekonomiset asemat, ongelmat perheissä sekä ongelmat yksilöiden aggressiivisuudessa. (Sunnari, ym. 2003) Sunnarin (2009, 15; 2003 11–13) mukaan kouluväkivalta on jatkumo, johon kuuluvat monet väkivallan muodot, kuten fyysinen, emotionaalinen ja verbaalinen väkivalta. Näin ollen väkivalta voi helposti piilotella tavallisen toiminnan takana ja normalisoitua. Purjo (2008) määrittää kouluväkivallan niin, että se on vakavampi ilmiö kuin kiusaaminen ja kouluväkivallalla tulisi aina olla jonkinlaisia juridisia seurauksia.

Tässä tutkimuksessa koulukiusaamisen ajatellaan olevan osa kouluväkivaltaa, sillä kiusaamisen voidaan tulkita olevan väkivaltaa, sillä sen tavoitteena on alistaa ja vahingoittaa toista vallan tai voimankäytön avulla (Korpilahti, Kettunen, Nuotio, Jokela, Nummi & Lillsunde, 2019, 21). Kauppi (2011, 45) määrittää kiusaamisen seuraavasti: ”Suomessa termi kiusaaminen on vakiintunut kuvaamaan sekä koulussa että työyhteisöissä ilmenevää toistuvaa henkistä ja fyysistä väkivaltaa”. Koulukiusaaminen on huomattavan laaja ja suuri ongelma kouluissa. Koulukiusaamista esiintyy eniten vertaisten välillä, jolloin kiusaaja ja kiusattu ovat suurin piirtein saman ikäisiä oppilaita. Kiusaamista esiintyy myös vertaistasojen yli, jolloin kiusaajan ja kiusatun rooleissa voi olla oppilaita sekä opettajia. Tyypillisiä tällaisia tilanteita on ne, joissa oppilas kiusaa opettajaa. (Kauppi, 2011, 46) Kiusaamisen ollessa systemaattista, jatkuvaa ja toistuvaa, liittyy kouluväkivaltaan myös satunnaiset väkivaltaiset tilanteet. Tämän vuoksi pelkkä käsite koulukiusaaminen ei riitä kuvaamaan kaikkea vallan ja voiman väärinkäyttöä, mitä kouluissa tapahtuu. Käsitteenä kiusaaminen onkin liian kapea, sillä se ei kuvaa riittävästi kouluissa tapahtuvaa fyysistä, psyykkistä, emotionaalista ja verbaalista väkivaltaa toisia kohtaan. Kun nämä käsitteet erotetaan toisistaan, jää henkinen väkivalta, kuten moni arkipäiväinen sekä piiloutunut toiminta huomioimatta, sillä sitä ei suoraan liitetä kouluväkivaltaan, vaikka se onkin koulujen yleisin väkivallan tyyppi. (Huuki, 2010,29, 43–44)

Kouluväkivalta saatetaan usein mieltää vakavana kouluväkivaltana, johon liittyy jonkinlaiset aseet ja kuolleet uhrit(Oksanen, Nurmi, Vuori & Räsänen, 2013, 191–209). Tällainen vakava

kouluväkivalta on Suomessa melko harvinaista, vaikka kuolonuhreja onkin tullut. Ensimmäisiä tutkittuja vakavia kouluväkivaltatapauksia on 80-luvulta, jolloin eri tapauksissa kuoli yhteensä kaksi opettajaa ja kaksi oppilasta. Eniten puhututtaneina vakavina kouluväkivaltatapauksina Suomessa tunnetaan Jokelan koulusurmat vuodelta 2007 sekä Kauhajoen koulusurmat vuonna 2008. (Oksanen, Nurmi, Vuori & Räsänen, 2013, 191–209) Yhtenä uusimpana vakavana kouluväkivaltatapauksena on Kuopion koulusurma vuodelta 2019. Uusin vakava kouluväkivallan teko on Vantaan kouluampuminen keväältä 2024. Tämän tyyppinen vakava kouluväkivalta poikkeaa merkittävästi yleisestä vakavasta väkivallasta, kuten henkirikoksista, sillä vakavan kouluväkivallan taustamotiivit sekä tavoitteet ovat hyvinkin erilaisia. Myös väkivallan teon tapa, sekä tekijän sosiaalinen asema ja ikäluokka ovat hyvinkin erilaisia. Vakavan kouluväkivallan tekijällä ei esimerkiksi tyypillisesti ole rikos- tai väkivaltataustaa aiemmin. (Punamäki, Tirri, Nokelainen & Marttunen, 2011, 10)

3.1 Kouluväkivalta laissa

Rikoslaki (1995/578 § 5) määrittelee väkivaltaa seuraavasti: ”Joka tekee toiselle ruumiillista väkivaltaa taikka tällaista väkivaltaa tekemättä vahingoittaa toisen terveyttä, aiheuttaa toiselle kipua tai saattaa toisen tiedottomaan tai muuhun vastaavaan tilaan, on tuomittava pahoinpitelystä sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.” Vaikka Suomessa ovat rikosoikeudellisessa vastuussa vasta kaikki yli 15-vuotiaat (Oikeusministeriö), koen että on tärkeää ottaa tämä määritelmä huomioon myös, kun kyseessä on peruskoulun oppilaat, jotka ovat 7–16-vuotiaita.

Perusopetuslaissa (1998/628 29 §, 35a §, 36a-i §) astui vuonna 2014 voimaan lisääntyneet keinot ylläpitävät työrauhaa ja järjestystä kouluissa. Uudistuksiin kuuluvat jälki-istunnon toteuttamistapojen laajennus sekä opettajan oikeus poistaa oppilaalta vaarallisia tai opetusta häiritseviä esineitä. Vanhempia Perusopetuslaissa (1998/628 29 §, 35a §, 36a-i §) olevia tapoja turvallisuuden lisäämiseksi on vuonna 2003 voimaan astunut oikeus poistaa luokkahuoneesta tai muusta tilasta sellainen oppilas, joka häiritsee opetustilannetta tai sen turvallisuutta. Oppilaan tehtävä koulussa on suorittaa omat tehtävänsä tunnollisesti sekä käyttäytyä koulun sääntöjen mukaan. Vastuu kasvatuksellisesta toiminnasta on opettajilla sekä rehtorilla, kun taas vastuu koulussa olevasta työrauhasta on kaikkien toimijoiden yhteinen. (Perusopetuslaki 628/1998 35§)

Koulun opettajiin ja muuhun henkilöstöön kohdistuva kouluväkivalta tai sen uhka ovat haaste työturvallisuuden ylläpitämiseksi vaikuttaessaan työssä olevien ihmisten työntekoon, sen turvallisuuteen sekä yksilö hyvinvointiin. Työturvallisuuslain (2002/738, 8§) mukaan jokaisella työntekijällä on oikeus turvalliseen työympäristöön. Henkilöstöllä ollessa oikeus turvalliseen työskentely-ympäristöön on myös oppilaalla oikeus turvalliseen oppimisympäristöön (Perusopetuslaki 29§) Myös perusopetuksen opetussuunnitelman mukaan oppilaan opetuksen, tuen ja ohjauksen lähtökohtana ovat hyvä sekä turvallinen koulupäivä (POPS 2014). Opetushallitus (2010) tukee väitettä määrittelemällä, että kouluyhteisön tulee olla jokaiselle kunnioittava ja turvallinen. Mikäli oppimisympäristön turvallisuus jollain tavalla heikkenee, tulee siihen puuttua välittömästi.

3.2 Kouluväkivallan taustasyyt

Kouluväkivallan taustalla voi olla monia tekijöitä. Tutkimuksen mukaan tyypillisiä tekijöitä nuorilla ovat päihteidenkäyttö, mielenterveysongelmat sekä persoonaan kuuluva aggressiivisuus. Lapsilla ja nuorilla väkivallan taustalla on usein myös erilaisia oppimisen vaikeuksia, käytöshäiriöitä ja huono-osaisuus yhteiskunnassa. Huono-osaisuudella tarkoitetaan esimerkiksi huostaanotettua lasta. (Punamäki, Tirri, Nokelainen & Marttunen, 2011, 10) Nuoret tai lapset, jotka joutuvat kouluväkivallan uhriksi, jakavat myös usein samoja taustoja. Yksi hyvin tyypillinen kouluväkivallan uhriksi joutumisen taustasy on kuuluminen sukupuoli- tai seksuaalivähemmistöön (Jokela, ym. 2020, 4).

Seifert (2012, 73–76) määrittelee hyvin monipuolisesti erilaisia syitä lapsen ja nuoren väkivaltaiselle käytökselle. Riskin aiheuttajia voivat yksilön omalla tasolla olla muun muassa erilaiset fysiologiset, kognitiiviset, kehitykselliset sekä psykologiset tekijät. Ulkoisia yksilöön vaikuttavia riskitekijöitä voivat taas olla erilaiset yhteisölliset, sosiaaliset sekä kulttuuriset tekijät. Kun ympäristön ja yksilön välillä on aktiivista vuorovaikutusta, voi niiden yhteinen vaikutus joko haitata tai tukea yksilön käyttäytymistä ja kehitystä. Yksi hyvin vahva fysiologinen vaikuttava tekijä on yksilön geenit. Geeniperimä voi estää tai vahvistaa jotakin tiettyä käyttäytymismallia. Ympäristön vaikutukset saattavat joko heikentää tai vahvistaa tiettyyn käytökseen liittyviä genejä. Yksilön käytökseen vaikuttaa myös henkilön mahdollisesti kokema pahoinpitely tai muu traumaattinen tapahtuma, jolloin kehitys saattaa häiriintyä. Hyvin tyypillisiä väkivaltaan altistavia riskitekijöitä lapsilla ja nuorilla ovat heikot

ongelmanratkaisutaidot sekä matala älykkyydosamäärä. Näistä syistä johtuen lapset eivät opi purkamaan turhautumistaan tai vaikeita tunteitaan muuten kuin aggressiivisella käyttäytymisellä.

Kun puhutaan psykologisista riskitekijöistä väkivaltaisen käyttäytymisen suhteen, tulee ottaa huomioon lapsen kehitys, temperamentti, merkittävät lapsuuden tapahtumat sekä mielenterveys. Mikäli lapsen elämän aikaisessa vaiheessa on merkittävästi häiriintynyt kiintymyssuhde, on se suuri riskitekijä aggressiiviselle sekä väkivaltaiselle käytökselle. Mikäli lapsi on kasvanut väkivaltaisessa ja konflikteja sisältävässä ympäristössä, on hän oppinut reagoimaan hyvin herkästi väkivallalla ja aggressiivisuudella. Tällöin mukaan tulee usein myös erilaiset päihteet, rikokset sekä piittaamattomuus yleisiin sääntöihin sekä toimintamalleihin. Vaikka yksilön lapsuus ja kasvuolosuhteet olisivat olleet hyvin positiiviset ja rauhalliset, voi lapsen yliaktiivisuus, impulsiivisuus ja tarkkaavaisuuden häiriöt aiheuttaa haasteita käyttäytymisessä. (Seifert, 2012, 77–84) Seifertin (2012, 101–108) mukaan yksilön omien riskitekijöiden lisäksi monet ulkopuoliset tekijät voivat vaikuttaa lapsen tai nuoren väkivaltaiseen käytökseen. Tällaisia ulkoisia syitä ovat tyypillisesti esimerkiksi perheiden ja vanhempien ongelmat, perheessä oleva aggressiivisuus, kehityksen viivästyminen, epäjohdonmukainen kasvatus, kiintymyssuhteen häiriöt sekä lapsuuden ajan traumat. Kasvatuksen ja perheen lisäksi väkivaltaisuuden vaikuttavia ulkoisia tekijöitä ovat muun muassa suuret koulut ja luokat, syrjäytyminen, kiusatuksi joutuminen, suhteet omiin vertaisiin sekä heikot sosiaaliset taidot ja suhteet. Nykypäivänä myös sosiaalinen media ja monenlainen väkivaltainen mediasisältö altistavat lapsia ja nuoria aggressiiviselle sekä väkivaltaiselle käyttäytymiselle.

3.3 Kouluväkivallan ehkäisy

Hamaruksen (2008, 81–85) mukaan koulukiusaamiseen ja tätä kautta kouluväkivaltaan puuttuminen riippuu pitkälti siitä, millainen on koulun toimintakulttuuri. Hänen mukaansa toimintakulttuurin olisi tärkeää olla sellainen, että kiusaamisen olemassaolo tunnustetaan, koulussa on jonkinlainen aktiivinen toiminta ennaltaehkäisevään työhön sekä selkeä toimintatapa kiusaamiseen puuttumiseen sekä tilanteen jatkoseuraamiseen. Tärkeää on muodostaa sellainen toimintaympäristö, jossa väkivallan ennaltaehkäisy on pääasiassa. Mikäli ennaltaehkäisy ei riitä, voidaan varsinaisiksi puuttumisen keinoina pitää kiusaamisen

havaitsemista, puheeksi ottamista, tilanteen selvittämistä sekä aktiivista seuraamista tilanteen jälkeen.

Väkivalta on monitasoinen ongelma, joten sitä tulee lähestyä ja siihen tulee puuttua yhtäaikaisesti monella eri tasolla. Jotta väkivaltaan voidaan puuttua yhteisön tasolla, tulee tunnistaa tapahtumiin johtavat asiat ja puuttua niihin mahdollisimman ripeästi. Väkivallan ehkäisemisen yksi suurimpia edellytyksiä on väkivallan erityispiirteiden tunnistaminen sekä avun tarkka kohdentaminen. (Krug, ym. 2002, 12) Kyllösen ja Rickmanin (2011, 73–77) mukaan aktiivinen vuorovaikutus sekä positiivinen ja välittävä toimintakulttuuri ovat avaintekijöitä kouluväkivallan ehkäisyssä. Tällaiseen toimintakulttuuriin päästään, kun koko koulussa on reilut, oikeudenmukaiset ja selkeät säännöt sekä yksilöiden erityispiirteet on otettu huomioon. Tällöin koulun työrauha ja turvallisuudentunne lisääntyy, millä on taas merkittävä vaikutus väkivallan ennaltaehkäisyyn. Tärkeää on muistaa, että oppilaat saavat esimerkkiä aikuisista, jolloin koulun aikuisten toiminta, arvot, asenteet sekä toimintamallit siirtyvät vuorovaikutuksen kautta oppilaille (Laitinen, ym. 2020, 30–31).

Kiusaamisen ehkäisemisessä Repon (2015, 104) tärkeintä on oppia pois vääränlaisista toimintatavoista ja oppia niiden tilalle uusia, parempia toimintatapoja. Kun henkilökunta kokee osaavansa puuttua kiusaamiseen ja epätoivottuun käyttäytymiseen, tutkimuksien mukaan kiusaamista esiintyy vähemmän. Repon (2015, 104) mukaan ratkaisut kiusaamisen ehkäisyyn löytyvät usein työyhteisöstä sisältäpäin, sen toimintatavoista sekä pedagogisista malleista. Siksi hänen mukaansa onkin tärkeää tunnistaa lasten sosiaaliset haasteet sekä tukea lapsia sosiaalisissa taidoissa ja tunnetaidoissa, jolloin johdonmukainen toiminta on kiusaamisen ennaltaehkäisyn avainasemassa. Myös Davis ja Degodardi (2015, 64) painottavat, kuinka kiusaamisen ehkäisyssä on hyvin merkittävää ryhmän toimintakulttuuri sekä opettajan käyttämät pedagogiset ratkaisut.

Oppilaat haluavat kokea, että heitä arvostetaan. Arvostuksen osoittamiseen auttaa, kun opettaja tunnistaa oppilaidensa vahvuudet, kannustaa oppilaita käyttämään niitä, sekä kertoo huomaavansa oppilaan taidot. Kun oppilas kokee itsensä arvostetuksi, on todennäköistä, että huomion ja arvostuksen hakeminen väkivallalla ja kiusaamisella vähenee. Koko koulun henkilöstön tulisi toimia kiusaamistilanteissa tai väkivaltatilanteissa aina johdonmukaisesti ja samojen käytänteiden mukaan, jolloin oppilaille muodostuu selkeä toimintamalli sekä esimerkki negatiiviseen käytökseen puuttuttaessa. Näin ollen kiusaamiseen ja väkivaltaan

puuttuminen myös ennaltaehkäisee samanlaista toimintaa jatkossa. (Hamarus, 2006, 210) Kiusaamisen vastaisen kulttuurin luominen vaatii koko kouluyhteisön sitoutumisen. Koko koulun on huolehdittava, ettei ketään kohdella huonosti tai jätetä syrjään. (KiVa) KiVa Koulun toimintaperiaatteena on myös säännölliset KiVa-oppitunnit, joiden avulla pyritään vaikuttamaan koko oppilasryhmän normeihin ja tapaan toimia kiusaamista kohdatessaan.

4 Tutkimuskysymykset

Tutkimuksessa kuvataan erityisopettajien omaa kokemusta väkivallan uhasta työpäivien aikana. Tämän lisäksi tutkimuksessa tarkastellaan, minkälaisia ovat väkivallan eri taustasyyt erityisopettajien omien näkemysten mukaan. Tutkimuksessa pyritään selvittämään, minkälaiset käytännön keinot ovat erityisopettajien mukaan toimivia väkivallan ennaltaehkäisyyn.

Tutkimusta ohjaavat seuraavat tutkimuskysymykset:

1. Millä tavalla väkivalta tai sen uhka näyttäytyy erityisopettajalle koulupäivän aikana?
2. Mitkä ovat tyypillisimmät taustasyyt oppilaan väkivaltaiselle toiminnalle erityisopettajien mukaan?
3. Millä tavoin oppilaan väkivaltaista toimintaa pystytään ennaltaehkäisemään erityisopettajien mukaan?

5 Tutkimusmenetelmät

Tämä tutkimus pohjautuu laadulliselle haastattelumenetelmälle. Valitsin tutkielmani tutkimusstrategiaksi laadullisen tutkimuksen. Laadullisen tutkimuksen tavoitteena on luoda ymmärrystä ja merkityksiä. Tämän lisäksi laadullinen tutkimus kehittää tietoa tutkitusta aineistosta. (Creswell & Creswell, 2018, 4; Tuomi & Sarajärvi, 2018, 27)

Laadullisen haastattelun tarkoituksena on lähestyä haastattelua yksilöllisenä kohtaamisena, jolloin haastatteluiden tarkoituksena ei ole saada yleistyksiä vaan kuulla yksittäisiä, erilaisia kokemuksia haastateltavasta aiheesta. Näistä yksittäisistä kokemuksista tutkijan on tavoitteena muodostaa tulkintoja, eikä niinkään yleisiä faktoja. Onkin erityisen tärkeää, että tutkittavat henkilöt omaavat tietoa ja kokemusta tutkittavasta asiasta. (Hyvärinen, Nikander & Ruusuvuori, 2017, 88–89; Tuomi & Sarajärvi, 2013, 85) Tutkimusmenetelmänä haastattelu on yksi tiedonhankinnan perusmuoto (Hirsjärvi & Hurme, 2010, 11). Hirsjärven ja Hurmeen (2010, 11) mukaan haastattelu on tutkimusmenetelmänä toimiva, kun halutaan tuoda haastateltavien äänet kuuluviin sekä tarkastella näiden merkityksiä. Tämän lisäksi haastattelu on tehokas keino tarkastella haastateltavien henkilökohtaisia näkökulmia sekä niiden merkityksiä. Hirsjärven ja kumppaneiden (1997, 194) mukaan haastattelun yksi suurimpia etuina menetelmänä on sen joustavuus. Haastattelu on hyvä väline tuottaa tietoa. Tämän tuotetun tiedon avulla on helpompaa tutkia, kuinka ihmiset kokevat sekä näkevät ympäröivän maailmansa. (Kvale, 2008, 8–9) Tuomi ja Sarajärvi (2009, 72) kuvailevat haastattelun idean olevan hyvinkin yksinkertainen: jos haluamme saada selville, mitä henkilö todellisuudessa ajattelee tai minkä takia hän toimii tietyllä tavalla, onärkevintä kysyä asiaa suoraan häneltä.

Laadullinen tutkimus rinnastetaan usein aineistolähtöiseen työskentelyyn, jolloin kerätty aineisto on tutkimuksen pääosassa. Laadullinen tutkimus rakentuu aiemmasta tutkimustiedosta ja -teorioista, empiirisestä aineistosta, joka tässä tapauksessa kerätään haastattelemalla sekä tutkijan omasta päättelystä, ajattelusta ja pohdinnasta. Laadulliselle tutkimukselle on myös tyypillistä hypoteesittomuus, eli tutkimuksella ei ole lukittuja ennakko-oletuksia tuloksista, jonka vuoksi tutkimuksen tarkoituksena ei ole todentaa hypoteesia vaan muodostaa uusia tuloksia. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka, 2009, 2–3) On hyvä muistaa, että laadullisen tutkimuksen tutkimusongelmat eivät välttämättä ole täysin tarkat vielä tutkimuksen alussa, vaan ne täsmentyvät tutkimuksen edetessä. Tärkeintä on löytää selkeä idea siitä, mihin aiheisiin liittyen tutkimukselliset ratkaisut tehdään. (Kiviniemi 2010, 10–13)

Haastattelut jaetaan tyypillisesti strukturoituihin sekä strukturoimattomiin haastatteluihin. Strukturi merkitsee kysymysten valmiutta sekä sitovuutta. Näiden kahden haastattelumallin välissä on puolistrukturoitu haastattelu, jossa on tyypillistä, että jotkin osat haastattelusta on tarkkoja ja lukkoon lyötyjä, kun taas jotkin kohdat ovat vapaampia ja avoimempia. Tunnetuin puolistrukturoitu haastattelumuoto on teemahaastattelu, jota myös tässä tutkimuksessa käytetään. Teemahaastatteluissa käydään läpi samat teemat ja aihepiirit, mutta järjestys ja kysymysten muotoilu voivat vaihdella haastattelujen sekä haastateltavien välillä. (Ruusuvuori & Tiittula, 2005, 11; Hyvärinen, Nikander & Ruusuvuori, 2017, 88–89; Tuomi & Sarajärvi, 2013, 75) Tuomi ja Sarajärvi (2013, 75) määrittelevät teemahaastattelun seuraavasti: ”Metodologisesti teemahaastattelussa korostetaan ihmisten tulkintoja asioista, heidän asioillensa antamia merkityksiä sekä sitä, miten merkitykset syntyvät vuorovaikutuksessa.” Teemahaastattelussa pyritäänkin löytämään sellaisia vastauksia, jotka ovat merkityksellisiä ajatellen tutkimuksen tutkimusongelmia (Tuomi & Sarajärvi, 2013, 75). Haastattelun perusajatuksena onkin saada selville, mitä tutkittava henkilö ajattelee ja miksi hän toimii tietyllä tavalla (Tuomi & Sarajärvi, 2013, 72). Tutkimushaastattelulla on aina jokin tietty päämäärä, johon pyritään pääsemään oikeanlaisilla kysymyksillä sekä aktiivisella vuorovaikutuksella (Ruusuvuori & Tiittula, 2005, 22–25). Teemahaastattelu on eräänlainen keskustelutilanne, joka alkaa tutkijan aloitteesta ja hänen asettamien raamien mukaan, mutta jossa pyritään muodostamaan vuorovaikutuksellinen tilanne, jonka tavoitteena on saada selville haastateltavan ajatuksia. (Eskola & Vastamäki, 2010, 26) Tämän vuoksi käytin paljon aikaa huolellisen haastattelurungon (liite 3) suunnitteluun. Haastattelurungon rakensin tutkielmani perusteemojen sekä tutkimuskysymysten pohjalta. Haastatteluja ennen tutkielmani ohjaaja tarkasti sekä hyväksyi tekemäni haastattelurungon. Tässä tutkimuksessa haastatellaan varsinaissuomalaisia alakoulujen erityisopettajia. Erityisopettajiksi tässä tutkimuksessa luetaan niin laaja-alaiset erityisopettajat kuin erityisluokanopettajat. Työkokemuksen määrää tai opetettavaa luokka-astetta ei ole rajattu tutkittavia valittaessa.

Aloitin tutkimukseni tunnistamalla omat oletukseni tutkimuksen aiheesta sekä tutkimusongelmista. Tämän lisäksi pohdin näkökulmaa, josta tutkimusaihetta tarkastelin. Tutkin runsaasti teoreettista kirjallisuutta aiheeseen liittyen sekä luonnostelin avoimet tutkimuskysymykset ja määrittelin sen, mitä todellisuudessa haluan tutkia. Teoreettisen kirjallisuuden pohjalta keräsin taustatietoa sekä kirjoitin tutkielmani teoriaosuutta. Seuraavaksi

toteutin haastatteluita, joiden pohjalta saatuani dataa analysoin huolellisesti. Analysoinnin jälkeen kirjoitin sekä tulkitin tutkimukseni tuloksia.

Heikkilän (2014, 15) mukaan laadullisessa tutkimuksessa tapausten määrä voi olla pieni, mutta erityisen tärkeää on analysoida nämä tapaukset tarkasti. Tavoitteenani tässä tutkimuksessa ei siis ole pyrkiä tilastolliseen yleistykseen, vaan tavoitteenani on analysoida aineistoni mahdollisimman tarkasti.

Valitsin laadullisen tutkimusmenetelmän, sillä halusin saada mahdollisimman konkreettista sekä yksityiskohtaista tietoa liittyen erityisopettajien kohtaamaan väkivaltaan sekä heidän näkemyksistään väkivallan ennaltaehkäisystä sekä taustasyistä. Laadullisen tutkimuksen avulla minulla on mahdollisuus ymmärtää tutkittavaa aihetta kokonaisvaltaisesti, sisältäen tutkittavan kohteen ominaisuudet, laadun sekä merkitykset. Jotta tähän tulokseen päästään, on minun muodostettava hyvä vuorovaikutus haastateltavan kanssa sekä pyrkiä ymmärtämään ja järjestelemään saamaani tietoa. Tämä perustuu Hirsjärven, Remeksen ja Sajavaaran (2010, 164) määritelmään siitä, kuinka laadullisessa tutkimuksessa lähtökohtana on aineiston kokonaisvaltainen ymmärtäminen sekä monipuolinen tarkastelu. Heidän mukaansa tutkielman teoria on lähtökohtana aineiston lukemiseen sekä tulkintaan. Tavoitteenani tutkimusta tehdessäni ja aineistoa kerätessäni oli muodostaa mahdollisimman aitoja ja luonnollisia vuorovaikutustilanteita, jolloin minulla on mahdollisuus havaita elämän aitoja asioita eikä vain todentaa jo aiemmin olemassa olevia väitteitä (Metsämuuronen, 2005, 198).

5.1 Aineiston keruu

Tutkimuksessa haastateltiin varsinaissuomalaisia erityisopettajia (n=5). Erityisopettajan työn laadulla ei ollut tässä tutkielmassa merkitystä, joten haastateltavina oli niin erityisluokanopettajia kuin laaja-alaisia erityisopettajiaakin. Tuomen ja Sarajärven (2018, 99) mukaan sopiva määrä haastateltavia opinnäytetyöhön on noin kuudesta kahdeksaan. Alun perin haastateltavia oli kuusi, mutta yksi haastateltava perui osallistumisensa henkilökohtaisiin syihin vedoten. En ehtinyt rajattuun aikatauluuni saamaan uutta haastateltavaa, joten otos jäi viiteen erityisopettajaan. Haastattelin erityisopettajat toukokuun 2024 aikana.

Haastattelun etuna on sen joustavuus, sillä haastattelussa voidaan toistaa kysymys tarvittaessa, oikaista mahdollisia väärinymmärryksiä, selventää omaa ajatteluaan sekä käydä

vuorovaikutteista keskustelua haastattelijan ja haastateltavan välillä. Haastattelussa vapautena on myös kysymysten järjestysten muuttaminen tarpeen niin vaatiessa. Lisäksi etuihin kuuluu haastattelijan mahdollisuus havainnoida haastateltavaa jatkuvasti, jolloin on mahdollisuus havaita vastausten lisäksi tutkittavan äänenpainoja, ilmeitä ja eleitä. Haastattelun pääasiana onkin saada ja kerätä mahdollisimman paljon monipuolista tietoa tutkittavasta asiasta. (Tuomi & Sarajärvi, 2013, 73) Näistä syistä koen, että tutkimukseni aiheeseen ja tutkimusongelmien laatuun liittyen haastattelu on paras tutkimusmetodi tähän kyseiseen tutkimukseen. Ruusuvuoren ja Tiittulan (2005, 23) mukaan ”Tutkimushaastattelua ohjaa tutkimuksen tavoite”.

Haastateltaessa tutkittavaa tulee haastattelijan huomioida, ettei esimerkiksi tarkentavat kysymykset saa millään tavalla ohjata vastaajaa tiettyyn suuntaan tai tiettyyn vastaukseen. Ennen varsinaista haastattelua on tärkeää tehdä koehaastattelu. Koehaastattelun avulla voidaan arvioida, miten haastattelurunko toimii ja saadaanko kyseisen haastattelun avulla todellisuudessa vastaus kaikkiin tutkimusongelmiin. (Hyvärinen, Nikander & Ruusuvuori, 2017, 95–99) Tutkimushaastattelua tehdessä haastattelutilanne tulee aina aloittaa ja päättää selkeästi siihen tarkoitetuilla menetelmillä. Haastattelun alussa sovitaan erikseen, kun varsinainen haastattelu alkaa. Haastattelun loppuessa haastattelijä tekee selväksi, että haastattelu loppuu ja kertoo mahdollisista jatkotoimista. (Ruusuvuori & Tiittula, 2005, 22–25)

Tutkimushenkilöiden valinta ei ole satunnaista, vaan se on harkittua ja tarkoituksenmukaista. Eliittiotannaksi kutsutaan sellaista otantaa, jolloin tutkimuksen perusjoukkona on tutkittavat, joilta odotetaan saavan paljon ja todenmukaista tietoa tutkittavasta asiasta. (Tuomi & Sarajärvi, 2013, 86) Haastateltavien määrä opinnäytetyöhön on sopiva, kun haastateltavia on noin kuusi- kahdeksan. Laadullisen tutkimuksen tärkeänä piirteenä on, että tutkittavilla henkilöillä on omakohtaista kokemusta tutkittavasta aiheesta ja tietoa siitä. Tämän vuoksi aion omassa tutkimuksessani rajata haastateltavat erityisopettajiin ja käyttää harkinnanvaraista otantamenetelmää ja valita haastateltavaksi ainoastaan erityisopettajia, joilla on omaa kokemusta työstä, väkivallasta ja sen uhasta suoraan kentältä. (Tuomi & Sarajärvi, 2018, 98–99) Laadullisessa tutkimuksessa on erityisen tärkeää, että tutkimukseen osallistuvilla on kokemusta tietystä tutkittavasta teemasta (Tuomi & Sarajärvi, 2018, 98). Tämän vuoksi päätin käyttää harkinnanvaraista otantaa ja valitsin tutkimukseen vain tällä hetkellä erityisopettajana toimivia henkilöitä. Nummenmaan ja kumppaneiden (2017, 33) mukaan harkinnanvaraisessa otannassa on haasteena se, ettei tuloksia voida yleistää muuhun väestöön. Tämän vuoksi tuloksia analysoidessa on pyrittävä välttämään liian suorita tulkintoja tai johtopäätöksiä. Tätä

menetelmää käyttämällä menetelmän voidaan kuitenkin saada esimerkiksi uusia teemoja jatkotutkimuksiin.

Haastateltaville lähettämässäni tutkimustiedotteessa tarjosin monia erilaisia tapoja toteuttaa haastattelu. Tutkittavalla oli vaihtoehtoina valita haastattelun tapahtuvan kasvokkain hänen valitsemassaan paikassa, puhelimitse tai Zoom-sovelluksen välityksellä. Sovellukseksi valikoitu Zoom, sillä se on Turun Yliopiston hallinnoima ja näin ollen tietoturvallinen. Halusin tarjota useita vaihtoehtoja haastattelun toteutukseen, jotta haastattelusta ei syntyisi enempää ylimääräistä vaivaa haastateltavalle. Lopulta toteutin kaikki haastatteluni Zoom-sovelluksen välityksellä, sillä saimme näin aikataulut sopimaan parhaiten haastateltavien kanssa. Zoom-sovelluksen etuna on myös tallennusominaisuus, jolloin pystyin nauhoittamaan haastattelun ja tallentamaan sen suoraan Turun Yliopiston tietoturvalliseen Seafile-alustaan.

Haastattelurunkoa muodostaessani pyrin muodostamaan sellaisia kysymyksiä, joihin haastateltavan on mahdollisuus vastata laajasti, eikä kysymyksen asettelu rajaa haastateltavan mahdollisuutta jakaa vapaasti omia kokemuksiaan (Hyvärinen, 2017, 25; Wang & Yan, 2012, 238). Suljettuja kysymyksiä käytin muutamia haastattelun alussa, jotta sain selville haastateltavan perustietoja. Kallisen ja kumppaneiden (2015, 52) mukaan onkin tärkeää, että haastattelua aloitetaan helpoilla orientoivilla kysymyksillä, jonka jälkeen on helpompi siirtyä henkilökohtaisempiin aiheisiin.

Nauhoitin kaikki haastatteluni Zoom-sovelluksessa olevalla nauhurilla ja tallensin äänitteet välittömästi haastattelun jälkeen Turun Yliopiston tietoturvalliseen Seafile-alustaan. Nauhoitusten avulla pystyin palamaan haastatteluihin useita kertoja ja havaitsemaan niissä monia uusia asioita.

5.2 Aineiston analyysi

Tutkielmani aineisto koostuu viidestä erityisopettajan litteroidusta teemahaastattelusta. Haastattelujen jälkeen litteroin haastattelut äänitteiden avulla. En litteroinut haastatteluja aivan sanatarkasti, sillä poistin joukosta tyypillisimpiä täytesanoja, kuten ”öö, hmm, niin ku, tota, sitte”. Litteroinnin aikana anonymisoin aineiston, jotta niistä ei voi tunnistaa mitään henkilötietoja tai haastateltavan työpaikkaa eikä haastattelusta tai sen tuloksista voisi seurata haastateltavalle minkäänlaisia negatiivisia seuraamuksia (Ruusuvuori & Tiittula 2005, 17;

Vilkka 2006, 116). Tutkittavaa aineistoa kertyi yhteensä noin 100 minuuttia ja litteroitua tekstiä 18 sivua.

Schreier (2012, 6) sekä Tuomi ja Sarajärvi (2018) ovat ohjeistaneet kvalitatiivista sisällönanalyysia aineistolähtöisesti, mitä sovelsin tässä tutkimuksessa. Kyseinen analyysimenetelmä sopii hyvin monipuolisen ja laajan aineiston työstämiseen. Aineiston analyysi alkaa aineistoon huolellisesti tutustumalla ja löytämällä sieltä tutkimuksen pääteemat. Kun pääteemat on valittu, aloitetaan aineistosta muodostamaan koodausrunkoa. Schreierin (2012, 63) mukaan koodausrunгон avulla tutkija pystyy katsomaan aineistoa tarkasti ja löytämään sieltä tärkeitä sekä halutut teemat ja aiheet. Koodausrungosta löytyvät pääkategoriat ja niiden alapuolelta alakategoriat. Kun koodaus on onnistunut, on myös laadullisen sisällönanalyysin mahdollista onnistua hyvin (Schreier, 2012, 38). Tämän vuoksi käytin paljon aikaa koodaukseen ja muokkasin sitä useita kertoja niin, että se todellisuudessa vastaa tutkielman tutkimuskysymyksiin. Tein koodausrunghostani myös hyvin laajan ja yksityiskohtaisen, sillä koin, että se auttoi minua merkittävästi hahmottamaan aineistoani. Kun koodausrunkoa voi muokata ja sen voi tehdä sopivaksi vastaamaan aineistoa ja siitä haluttua tietoa, tutkimuksen on mahdollista kuvata sitä, mitä sen on alun perin ollut tarkoitus kuvata (Ruusu vuori 2010, 27).

Aloitin oman aineistoni analyysin perehtymällä hyvin tarkasti litteroituun aineistooni. Yliviväsin litteroidusta aineistosta mielestäni kaikki tutkimuksen kannalta tärkeitä asiat. Näin sain aineistoani tiivistettyä ja löysin aiheita sekä teemoja, joiden avulla lähdin tutkimustuloksia muodostamaan. Aineiston tiivistämisen jälkeen teemoittelin aineistoni pääteemoihin sekä näiden alakategorioihin. Pääteemoja muodostui yhteensä yhdeksän. Aluksi koin, että pääteemoja oli liikaa, mutta huomasin, että valitsemani teemoittelun perusteella aineisto selkeni minulle paljon ja sitä oli helpompi analysoida. Tämän vuoksi en lähtenyt rajaamaan teemojen määrää pienemmäksi.

Koodauksen avulla muodostin aineistostani tulkintoja, joita vertasin lukemaani teoriakirjallisuuteen. Tutkimuskysymyksiini aloin muodostamaan vastauksia näiden tulkintojen ja päätelmien perusteella.

Tutkimukseni noudattaa siis sisällönanalyysia. Sisällönanalyysi on menetelmä, jota käytetään laadullisen tutkimuksen analyysiin. Sisällönanalyysissa tyypillistä on jäsenellä aineisto eri teemoihin, jolloin aineisto selkiintyy ja teemoja voidaan vertailla keskenään. (Kvale 2008, 6) Saaranen-Kauppinen ja Puusniekan (2006) mukaan sisällönanalyysissa on tarkoituksena tarkastella saatua aineistoa, etsien siitä yhtäläisyyksiä ja eroja, eritellä sekä tiivistää aineistoa. Sisällönanalyysin pääperiaatteena onkin saada kuva aineistosta ja tutkittavasta ilmiöstä tiivistetyssä ja jäsenellyssä muodossa. Kun sisällönanalyysin avulla saadaan kerättyä ja järjesteltyä aineisto, voidaan muodostaa johtopäätöksiä (Tuomi & Sarajarvi, 2009, 103). Tutkimuksessani käytän sisällönanalyysista aineistolähtöistä analyysia, sillä tarkoitukseni on saada tutkimuksestani kokonaiskuva ja tiivistetty lopputulos ilman aikaisempien tutkimusten havaintojen vaikutusta. Aineistolähtöisen analyysin perusteella aineistosta luodaan teoreettinen kokonaisuus. (Tuomi & Sarajarvi, 2009, 97)

6 Tulokset

Tulososiossa käydään läpi tämän tutkimuksen tuloksia yksi tutkimuskysymys kerrallaan. Ensimmäisenä käydään läpi millä tavalla väkialta tai sen välitön uhka näyttäytyy erityisopettajille työpäiviensä aikana. Alaluvuissa tutustutaan myös tyypillisimpiin väkivaltaisiin tekoihin sekä siihen, millaisia konkreettisia väkivallan tekoja erityisopettajat kokevat työssään. Toisena käydään läpi erityisopettajien näkemyksiä väkivallan taustasyistä ja sitä, millaisia konkreettisia asioita tyypillisesti tapahtuu ennen väkivallan tekoa. Kolmanneksi käydään läpi väkivallan ennaltaehkäisyä. Luvussa käydään läpi, kuinka erityisopettajat itse pyrkivät ennaltaehkäisemään väkivaltaa sekä sitä, mitä muutoksia koulumaailmassa pitäisi tapahtua, jotta ennaltaehkäisy olisi yhä toimivampaa sekä kattavampaa. Nikanderin (2010, 433) mukaan tuloksissa tulee tuoda esiin suoria lainauksia haastatteluaineistosta, jolloin tutkimuksen ja sen analyysin läpinäkyvyys lisääntyy. Tämän vuoksi pyrin tuomaan tulososioon useita suoria lainauksia, jotta lukija pääsee lähemmäs aineistoa. Haastateltavat ovat nimetty koodein H1, H2, H3, H4 ja H5, jolloin anonymiteetti on mahdollista säilyttää.

6.1 Väkivallan ja sen uhan näyttäytyminen erityisopettajille

Tässä luvussa vastataan ensimmäiseen tutkimuskysymykseen: *Millä tavalla väkivalta tai sen uhka näyttäytyy erityisopettajalle koulupäivän aikana?* Tulososion on tarkoitus tehdä näkyväksi sitä, millaista väkivaltaa ja väkivallan uhkaa erityisopettajat kokevat työssään.

Jokainen haastatteleman erityisopettaja on kokenut työssään väkivallalla uhkailua sekä väkivaltaa. Erityisopettajan iällä, sukupuolella, työkokemuksen määrällä tai opetettavalla oppilasmateriaalilla ei ole merkittävää yhteyttä väkivaltakokemusten määrään tai laatuun. Erityisopettajat kertovat uhkailun olevan tyypillisesti satuttamisella uhkaamista. Kaikkia tutkimukseen osallistuneita erityisopettajia ja heidän terveyttään oli uhattu jollain tavoin. Merkittävänä kuitenkin huomioin, kuinka monet erityisopettajat pitivät uhkailua ikään kuin jo niin normaalina, että heidän vastauksissaan tuli ilmi, kuinka uhkailua välillä pidetään pienempänä asiana kuin se todellisuudessa on. Tämän huomasin esimerkiksi seuraavasta kommentista: ” *on sanottu, että mä tapan sut, eli onhan toi periaatteessa uhkailua*”.

Väkivallan uhka jakautuu tämän tutkimuksen mukaan kahteen kategoriaan: suoraan uhkaukseen sekä epäsuoraan uhkaukseen. Suoralla uhkauksella tarkoitetaan tässä tilanteessa

sellaista uhkausta, jonka oppilas on sanonut tai kirjoittanut suoraan erityisopettajalle ja kertonut satuttavansa tätä jollain tavalla. Epäsuoraksi uhkaukseksi luokitellaan sellaiset uhkaukset, jotka eivät ole kohdistuneet suoraan erityisopettajaan, vaan esimerkiksi yleisesti koulun henkilökuntaan. Epäsuoraan uhkaukseen liitetään myös se, kun oppilaalla on ollut teräase mukana koulussa pelottelun vuoksi. Tällöin erityisopettaja kokee väkivallan uhkaa, vaikkei uhkausta sanota ääneen tai kohdisteta kehenkään tiettyyn henkilöön. Erityisopettajien mukaan teräaseiden pois ottaminen oppilailta on melko harvinaista, mutta kuitenkin jokavuotista. Seuraavaksi aineistoesimerkkejä erityisopettajien kokemasta uhkailusta.

On uhattu. Siis on sanottu, että lyön sua puukolla. H1

On uhattu monta kertaa. On uhattu tappaa, on uhattu lyödä, on uhattu potkia, on uhattu käydä päälle, varmaan lähes tulkoon kaikki mahdollinen mitä mieleen juolahtaa, tommoset fyysiset asiat. H3

On ollut tilanteita, joissa minua on uhkailtu, eli uhattu tappaa minua tai uhattu satuttaa minua. On ollut tilanteissa, joissa olen ottanut teräaseita pois oppilailta ja nä on ne ehkä päällimmäiset, miten se väkivalta on uhkana ilmennyt”H2

Jokainen haastatteluun osallistunut erityisopettaja kertoo, että on joutunut väkivaltaisen käyttäytymisen uhriksi. Väkivalta koetaan melko yleiseksi, mutta se on usein tiettyyn oppilaaseen liittyvää, jolloin väkivaltakokemukset ovat melko jaksottaisia, kuten näistä seuraavista aineistoesimerkeistä käy ilmi:

Monesti mun kokemus on, että nämä tietyt tilanteet pyörii samojen oppilaiden ympärillä, eli jos et ole enää oppilaan opettaja tai et ole muusta syystä oppilaan kanssa tekemisissä niin se määrä vähenee eli aika marginaalissa on ne lapset joiden kanssa näissä tilanteissa ollaan. H2

--mutta tossa oli sellainen kahdeksan kuukautta, kun sitä tapahtui muutaman kerran viikossa, kun oli se (väkivaltainen oppilas) luokalla. H3

Lukuvuosittain on tätä uhkaa ja väkivaltaa. H4

Erityisopettajien kokema väkivalta on sekä henkistä että fyysistä. Erityisopettajien mukaan fyysiset väkivaltatapahtumat ovat helpompi muistaa ja listata kun taas henkinen väkivalta voi usein olla pitkään jatkuvaa ja vaikutus on pitkäaikaisempi, jolloin on huomattavasti vaikeampaa pohtia, kuinka usein henkistä väkivaltaa on tapahtunut ja mitä kaikkea siihen sisältyy. Haastatteluissa tulee usein ilmi, kuinka väkivaltatilanteissa erityisopettaja kokee olevansa jollain tapaa puolustuskyvytön tai altavastaja. Erityisopettajien mukaan fyysinen väkivalta heitä kohtaan näkyy tyypillisesti lyömisenä, potkimisena, raapimisena, puremisena sekä tavaroiden heittelynä. Hyvin tavallista on, että väkivaltatilanteissa on ollut mukana myös toinen aikuinen, jolloin väkivalta on kohdistunut heihin molempiin, eikä oppilas ole erikseen valinnut tiettyä kohdetta väkivaltaiselle käyttäytymiselleen.

Olen kohdannut lyömistä, potkimista, raapimista, no jos tämmösistä pienistä niin tönimistä, ja että ottaa tavararan ja lyö tavaralla. H3

Itseasiassa tulin kesken kaiken tilanteeseen päästämään toisen aikuisen pois sillä hän oli jo vahingoittunut tilanteessa. Hän (oppilas) ei saanut lähteä tilanteesta niin hän löi ja potki ja puri aikuisia, ketkä siinä oli. H4

Mua kohti on heitetty tavaroita. H2

Henkinen väkivalta näyttäytyy erityisopettajien mukaan sellaisina sanoina tai tekoina, jotka madaltavat erityisopettajan kokemaa turvallisuuden tunnetta. Moni haastateltava rinnastaa myös uhkailun osaksi henkistä väkivaltaa. Kun erityisopettajat kokevat henkistä väkivaltaa, se on tyypillisesti ulkonäön kommentointia, pelottelua, haistattelua sekä alatyylisiä kommentointia.

Kommentoitu ulkonäköä --- ja pelottelua. Oppilaat on saanut minut tuntemaan heidän sanomisillaan ja tekemisillään minun oman oloni hyvin turvattomaksi heidän seurassaan. H5

Nimenomaan uhkailu on henkisen puolen. H2

Samalla kun on sanottu, että lyön sua puukolla, niin on tökätty puhelimella vatsaan. Ja se ei tietenkään mitään fyysistä tapahtunut vaan se oli mun mielestä enemmän henkisen puolen, että se oli sellainen kokemus minkä muistaa vieläkin --- Ja vieläkin mä muistan sen paikan ja ne sanat ja muistan sen tunteen, kun mikä siinä tuli, ku silloin mä lasken sen väkivallaksi että olen kokenut olevani siinä kohtaa täysin puolustuskyvytön. H1

6.1.1 Väkivalta käsitteenä

Tässä aluvuossa kootaan yhteen ja tuodaan näkyväksi, mitä erityisopettajat kokevat, että väkivalta käsitteenä konkreettisesti tarkoittaa (kuvio 1).

Kuvio 1: Väkivalta käsitteenä.

Tutkimuksessa nousi monesti esiin, kuinka erityisopettajat jakavat väkivallan kahteen osaluueeseen, fyysiseen sekä henkiseen väkivaltaan. Väkiältä koetaan sellaisena asiana, jossa toinen osapuoli on tyypillisesti altavastaaajana ja väkivallan tekijän on tarkoituksena satuttaa uhria henkisesti tai fyysisesti. Erityisenä huomiona koen, että myös kiusaaminen sekä itsensä satuttaminen rinnastettiin väkivaltaan. Näiden lisäksi vielä uhkailu koettiin yhtenä väkivallan muotona, joten koin tarpeelliseksi jättää sen kokonaan omaksi kategoriakseen erilaisista väkivallan tyyeistä.

Erityisopettajien kokemusten mukaan fyysistä väkivaltaa on huomattavasti helpompaa havaita kuin henkistä väkivaltaa. Tähän vaikuttaa erityisopettajien mukaan muun muassa se, minkä vastaanottaja itse kokee väkivallaksi sekä kuinka hyvin väkiältä näkyy ulkopuolisille.

Erään erityisopettajan mukaan koulukontekstissa väkiältä on tyypillisemmin fyysistä, sillä hänen mukaansa myös henkinen väkiältä päättyy usein fyysiseen väkiältaan.

Erityisopettajien mukaan henkiseen väkiältaan kuuluu monia eri ulottuvuuksia. Näitä voivat olla esimerkiksi nimittely, huomiotta jättäminen, sanoilla tai ilmeillä halveksunta, vähättely, tahallinen riidan haastaminen, uhkailu, seksuaalinen häirintä, ulkopuolelle jättäminen, väkiältaiset puheet, uhkaavat tai epämiellyttävät viestit sekä kiusaaminen. Henkinen väkiältä voi näkyä myös toisen turvattomuuden tunteena.

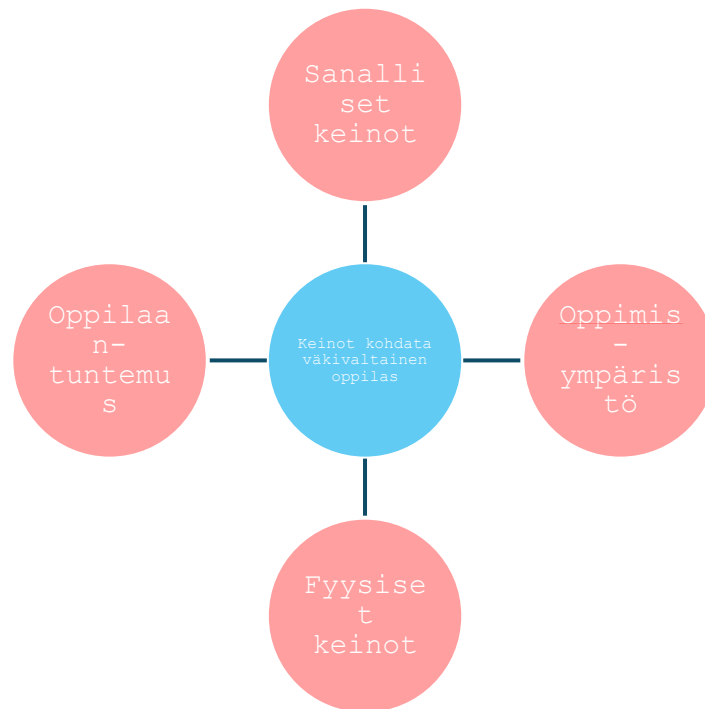
Fyysisen väkivallan erityisopettajat kokevat hyvin moniulotteisena ilmiönä, johon voi kuulua käytännössä mitä tahansa. Pääajatuksena on, että fyysinen väkiältä on mitä tahansa toisen satuttamista fyysisesti ja tahallisesti. Esimerkkejä erityisopettajien ajatuksista fyysisestä väkiällasta ovat lyöminen, potkiminen, töniminen, pureminen, sylkeminen, koskeminen ilman lupaa, huitominen sekä tavaroiden heittäminen.

6.1.2 Väkiältaisen oppilaan kohtaaminen

Tässä alaluvussa kerrotaan erityisopettajien keinoista kohdata väkiältaisesti käyttäytyvä oppilas. Tämän alaluvun tarkoituksena on koota ja tiivistää keinot niin, että niistä on lukijan mahdollista saada keinoja sekä vinkkejä omaan työhönsä.

Erityisopettajien keinot kohdata väkiältaisen oppilas jakautuvat kolmeen ryhmään: oppimisympäristön muokkaamiseen, sanallisiin keinoihin sekä fyysisiin keinoihin. Näiden

ryhmien lisäksi oppilaantuntemus on hyvin suuressa roolissa väkivaltaista oppilasta kohdattaessa (kuvio 2).

Kuvio 2: Väkivaltaisen oppilaan kohtaaminen

Yhtenä suurena haasteena väkivaltaisen oppilaan kohtaamisessa on luokan muut oppilaat, jotka voivat jäädä tilanteessa ilman valvontaa. Jotta näin ei pääsisi käymään, tarvittaisiin toisen tai mahdollisesti kahden muun aikuisen apua, mikä valitettavan usein jää toteutumatta. Erityisopettajat painottavat, kuinka tärkeää väkivaltatilanteissa on toisen aikuisen apu, joko toisena silmäparina, apuna kiinnipitoon tai auttamaan muiden oppilaiden kanssa. Usea erityisopettaja myös kertoo, kuinka ensiarvoisen tärkeää olisi, jos väkivaltatilanteessa olisi käytettävissä joku luokan ulkopuolinen tila, johon oppilaan voisi viedä rauhoittumaan. Oppimisympäristöön tässä tutkimuksessa liitän myös luokkahuoneen vallitsevan ilmapiirin sekä erityisopettajan oppilaantuntemuksen. Kun erityisopettaja tuntee oppilaansa, on hänen huomattavasti helpompaa auttaa ja tukea oppilasta oikealla tavalla väkivaltatilanteessa. Luokan ilmapiiriin kerrotaan vaikuttavan väkivaltatilanteisiin positiivisesti silloin, kun erityisopettaja on jo ennestään pystynyt rakentamaan luokan sellaisen ilmapiirin, jossa oppilailla on selkeä ymmärrys siitä, millaiset säännöt luokassa on ja kuka on viimeinen auktoriteetti. Näin väkivaltatilanteessa oppilaan on helpompaa tukeutua erityisopettajan apuun ja luottaa aikuisen hoitavan asian.

Olen oppinut, että heti kun tilanne siltä näyttää niin pyytää toisen aikuisen silmiksi. H3

Täytyy myös huomioida kaikki muut oppilaat, eli on tärkeää sellainen ennakointi ja semmonen että saa muut oppilaat poistettua tilanteesta tai viedä se yksittäinen oppilas mahdollisesti muuhun tilaan. H4

Tärkein keino on niin kun kaikissa on oppilaantuntemus. Eli että oppii lukemaan ja ennakoimaan sen oppilaan käytöstä, että nyt esim tämä tilanne saattaa johtaa väkivaltaan, että mitään sellaista varsinaista keinoa ei ole yksittäistä olemassa mikä peittoaisi tämän. H2

--yrittäisi pitää rauhallisen ilmapiirin, mutta on rakentanut jo pitkään etukäteen sitä opettajan auktoriteettia ja sitä että selkeesti kuka määrää ne rajat koulussa. H5

Erityisopettajat korostavat haastatteluissaan useasti, kuinka merkittävää väkivaltaista oppilasta kohdatessa on opettajan oma rauhallisuus sekä taito olla provosoimatta oppilasta lisää. On hyvin tärkeää miettiä, mitä tilanteessa sanoo ja miten. Jokainen haastateltava erityisopettaja kertoo, kuinka puhe on tärkein keino väkivaltaisen tilanteen ratkaisemisessa. Puheen lisäksi toinen merkittävä keino on kuuntelu. Usein väkivaltainen oppilas purkaa jotakin kuormittavaa tunnetta tai asiaa, jolloin on tärkeää, että oppilas kokee tulevansa kuulluksi. Kun oppilas saa haluamansa viestinsä perille, ja hän huomaa aikuisten kuuntelevan häntä, voi väkivaltatilanne ratketa ikään kuin itsestään. Tässä tutkimuksessa tunnetaidot ja niistä keskustelu rinnastetaan näihin sanallisiin keinoihin. Kun oppilaille on opetettu tunnetaitoja, voidaan väkivaltatilanteen aikana tai erityisesti sen jälkeen puhua oppilaan kokemista tunteista ja niiden kautta alkaa ratkomaan tilannetta.

Pitää hallita ne omat hermot. H5

Jos taas tietää, että toinen on väkivaltainen niin se sama että miettii miten asiat sanoo ja silloin jos näkee että oppilas alkaa

hermostumaan niin pitää jotenki sanallisesti pystyä yrittää rauhoittaa sitä tilannetta. H1

Pääkeino on mulla puhe. Yritän kuunnella ja puhua rauhallisesti ja pääasiassa mä oon itse rauhallinen eli asetun sellaiseen rooliin, että annan (oppilaan) räyhätä. H4

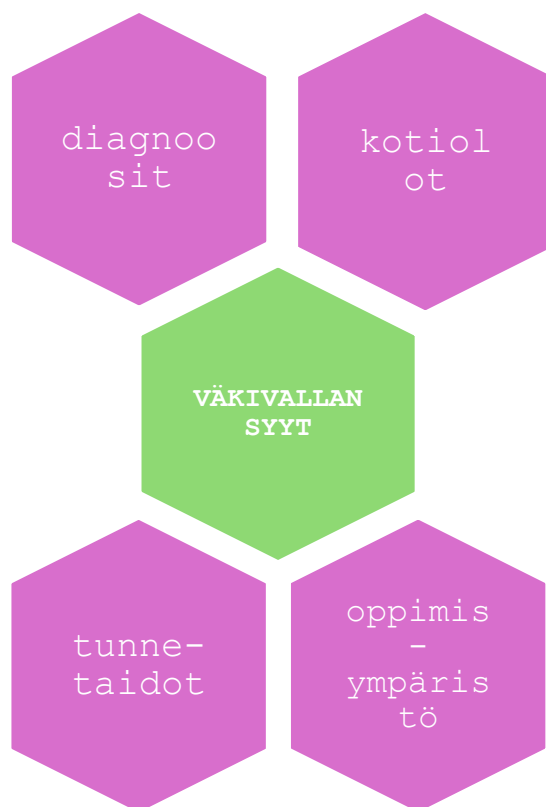
Kun puhe ei riitä enää ratkaisemaan väkivaltaista tilannetta tai oppilas ei ole sanallisesti rauhoitettavissa, tulee erityisopettajien mukaan siirtyä kiinnipitotilanteeseen. Kiinnipitotilanteessa on erityisen tärkeää, että aikuinen tietää, miten oppilaasta otetaan kiinni, ilman, että mikään osapuolista ei satuta itseään. Fyysiset keinot kohdata väkivaltainen oppilas ovat erityisopettajien mukaan yksi tärkeimpiä koulutuksia, mitä työssään voi saada. Ne erityisopettajat, jotka eivät olleet saaneet erillistä koulutusta kiinnipitoon, kokivat olonsa hyvin epävarmoiksi mennä väkivaltaiseen tilanteeseen mukaan. Ilman oikeaoppista koulutusta kiinnipitotilanne voi olla vaarallinen niin oppilaalle kuin kiinnipitävälle aikuisellekin.

Totta kai sitten, jos oppilas on väkivaltainen, että tulee päälle tai menee toisen oppilaan päälle niin sitten on tietysti holdaaminen jos niin pitkälle mennään. H1

--mutta jos hän on selkeesti uhka itselleen tai muille niin siinä kohtaa ihan työni velvollisuus, että otan tarvittaessa myös kiinni. Sen takia olen kokenut tärkeäksi, että olen saanut näitä koulutuksia, että tiedän esimerkiksi, miten pidän kiinni turvallisesti, että itse en aiheuta väkivaltatilannetta provosoivasti, ennemmin että se lumipallo lopettaisi tai hiljentäisi pyörimistä eikä suurentaisi. H2

6.2 Väkivallan taustasyyt

Tässä luvussa vastataan toiseen tutkimuskysymykseen: *Mitkä ovat tyypillisimmät taustasyyt oppilaan väkivaltaiselle toiminnalle?* Tulosten on tarkoituksena tuoda näkyväksi sitä, mitkä ovat erityisopettajien näkemykset tekijöistä oppilaan väkivaltaisen käyttäytymisen taustalla (kuvio 3).

Kuvio 3: Väkivaltaisen käyttäytymisen syyt

Väkivaltaisen käytöksen taustasyyt jakautuvat tässä tutkimuksessa neljään osaan: oppilaan diagnoosiin, oppilaan kotioloihin, oppilaan tunne-elämän haasteisiin sekä oppimisympäristöön. Huomioitavaa kuitenkin on, ettei väkivaltaisen käyttäytymisen taustalla ole välttämättä selkeää tekijää. Seuraavaksi tarkastelen jokaista näitä neljää osa-aluetta yksitellen.

Useimmat väkivaltatilanteet koulussa johtuvat erityisopettajien mukaan siitä, että oppilaalla on jokin diagnoosi, johon tyypillisesti kuuluu väkivaltaista käyttäytymistä. Tällaisia oppilasryhmiä ovat esimerkiksi kehitysvammaiset oppilaat, käytöshäiriöiset oppilaat sekä sellaiset oppilaat, joilla on joitakin neuropsykiatrisen puolen haasteita, esimerkiksi autismia. Erityisopettajat kokevat, että nämä edellä mainitut haasteet liittyvät usein siihen, että oppilas ei ymmärrä jotakin asiaa tai hän itse kokee, ettei tule ymmärretyksi esimerkiksi puheen keinoin. Kun oppilas ei tule ymmärretyksi, seuraa hyvin tyypillisesti turhautumista, mikä taas purkautuu helposti väkivaltana. Merkittävänä huomiona tässä mielestäni on, että useat haastateltavat kertoo, kuinka he eivät koe, että tämän ryhmän oppilaat useinkaan halua satuttaa toista ihmistä väkivallan keinoin, vaan se on enemmän turhautumisen purkautumista.

Siis käytöshäiriöt ja niihin liittyy usein väkivaltaa, joko henkistä tai fyysistä, et ne liittyy niihin käytösongelmiin aika paljon. Ja sitten toinen ryhmä ehkä on sitten kehitysvammaiset. H3

Ajattelen on tiettyjä, tietyntyyllisiä oppilaita, joilla on esimerkiksi nepsy haasteita, impulsiivista käytöstä, kyllähän heillä on esimerkiksi uhmakuushäiriö, jotain tällaisia selittäviä tekijöitä, ajattelen että heillä varmasti on todennäköisempää, että he siihen väkivaltaan ajautuu, kun taas ihan muu oppilas jolla ei ole mitään tällaista taustaa. H4

Jonkinlainen ymmärtämättömyys. Lapsi esim kokee, että hän ei tule nähdäksi, kuulluksi, ilmaistuksi tavalla tai toisella tai hän on kokenut tulevansa väärinymmärretyksi. Ja sitten mietin diagnoseja, esimerkiksi autismin kirjon tai aspergerin niin niillähän monesti siihen liittyy, vaikka jokin ei oo ehkä puheen tuottaminen tai kuvatuksi ollut riittävä tai hän ei pysty ilmentämään omia ajatuksiaan ja sitten kun turhautuu, niin tulee tällaisia. H2

Kaikki haastatteleman erityisopettajat mainitsivat yhdeksi merkittävämmäksi syyksi oppilaan väkivaltaiseen käyttäytymiseen oppilaan kotioloit. Kotiolot liittyvät vahvasti muun muassa oppilaan mallioppimiseen sekä epätoivottujen keinojen käyttämiseen. Yksi merkittävä tekijä liittyen oppilaan kotioloihin on stressaava ilmapiiri kotona. Oppilas voi kokea kotona merkittävää pahaa oloa esimerkiksi vanhempien eron vuoksi tai perheenjäsenen sairauden takia. Huomioitavaa on, että opettaja ei voi tietää, millaisesta tilanteesta oppilas on aamulla lähtenyt kotoa. Kun oppilaalla on kotona paha olla, se hyvin tyypillisesti ilmentyy koulussa häiriökäyttäytymisenä sekä väkivaltana. Usea erityisopettaja mainitsee, kuinka he toivoisivat oppilaan vanhemmilta ja huoltajilta enemmän vastuuta lapsen kasvatukseen ja yhteiskunnallisten hyväksyttävien normien opettamiseen. Erityisopettajien mukaan on valitettavan yleistä, että saman perheen lapsilla ilmenee samanlaista häiriökäyttäytymistä. Tähän voi olla syynä esimerkiksi vanhempien käyttämä väkivalta lapsia kohtaan tai väkivallan hyväksyminen lapsien välillä kotona. Kun lapsi tottuu kotona väkivaltaan ja sen hyväksymiseen, tulee se mukana myös kouluun. Kotona käytetyn väkivallan lisäksi

erityisopettajat kokevat, että yhä useammin kotona ei aseteta juurikaan rajoja lapsille, jolloin oppilas ei kunnioita aikuisia tai yleisiä sääntöjä. Kun asetelma on tämä, voi oppilas monesti käyttäytyä väkivaltaisesti erityisesti opettajia kohtaan.

Mehän ei ikinä tiedetä, mistä tilanteesta se lapsi tai nuori tulee kouluun että millaisen kotitilanteen hän on jättänyt taaksensa tai miten muuten menee elämässä sillä hetkellä, niillä on tosi suuri merkitys, jolloin ihan pienikin tilanne voi olla koulussa se mikä laukaisee ja on se viimeinen pisara että oppilas käyttäytyy väkivaltaisesti. H4

Koen, että lapset ovat ehkä nykyisin myös rohkeampia kokeilemaan niitä omia rajojaan varsinkin, jos on tilanne se että kotona ei ole asetettu rajoja. Jos kotona ei oo ollut ikinä mitään rajoja ja kun lapsi tulee eskarin tai kouluun ja häntä aletaan rajoittamaan niin tietyt tilanteet voivat olla niin ylikuormittavia, että lapsella ei ole muuta toimintatapaa kuin käyttäytyä väkivaltaisesti” H2

Ajattelen että ne väärät tavat on opittu kotona ja/tai päivähoitossa -- Että kyllä mä enemmän kallistun sinne kodin puolelle. H1

Oppilaan tunne-elämän haasteet näkyvät tyypillisesti turhautumisena ja sitä kautta väkivaltaisena käytöksenä. Tunnepuolen haasteisiin liittyy vahvasti myös oppilaan kuormittuneisuus. Esimerkiksi kaveritilanteet tai riidat voivat olla tunnetaidoiltaan heikolla oppilaalle niin kuormittavia, ettei hänellä ole muuta keinoa kuin turvautua väkivaltaan. Erityisopettajien mukaan ne oppilaat, jotka ovat tunnetaidoiltaan heikoimpia, joutuvat usein valitettavasti jonkinlaisen kiusaamisen kohteeksi. Kiusaaminen taas itsessään aiheuttaa usein jonkinlaista väkivaltaa oppilaiden käyttäytymisessä, erityisesti liittyen henkiseen väkivaltaan.

Tietysti tällaisissa kiusaamistilanteissa epäreiluuden tai kiusaamisen tai jonkun tällaisen takia tulee sellainen iso raivon

tunne niin sitä on vaikea tietysti tietää -- koska mennään jonkun tietyn kynnyksen yli. Onhan sillä kuormittumisella -- vaikutusta, että ikinä ei tiedä mikä on se viimeinen pisara. H2

Oppimisympäristöön liittyvät väkivaltatilanteet ovat erityisopettajien mukaan pääasiassa yhteydessä liian suuriin ryhmäkokoisiin. Monesti liian suuressa ryhmässä käy niin, että oppilas ei saa tarvitsemaansa tukea tai apua, jolloin hän hakee haluamaansa huomiota väkivallalla. Usein oppilaalla on taustalla jotain muuta stressin aihetta, kuten huonot kotiolut, mutta suuri ryhmäkoko ja luokassa oleva meteli ovat laukaiseva tekijä väkivaltaan. Erityisopettajat kertovat, kuinka usein oppilaan reaktio tuntuu kohtuuttoman suurelta, esimerkiksi oppilas voi olla hyvinkin väkivaltainen luokassa, jos esimerkiksi kaveri on vienyt hänen värikynänsä. Tällöin oppilaan purkaus näyttäytyy yliampuvalta, mutta käytöksen taustalla on usein jo pitkään kerääntynyttä ahdistuneisuutta, jolloin yksi yksittäinen tekijä voi laukaista kaiken. Vaikkei ryhmäkoko ja oppimisympäristö olisikaan ensisijainen tekijä oppilaan väkivaltaisessa käytöksessä, tulee erityisopettajien mukaan huomioida, kuinka paljon helpompaa oppilaan on provosoitua tai jäädä huomioimatta suuressa ryhmässä.

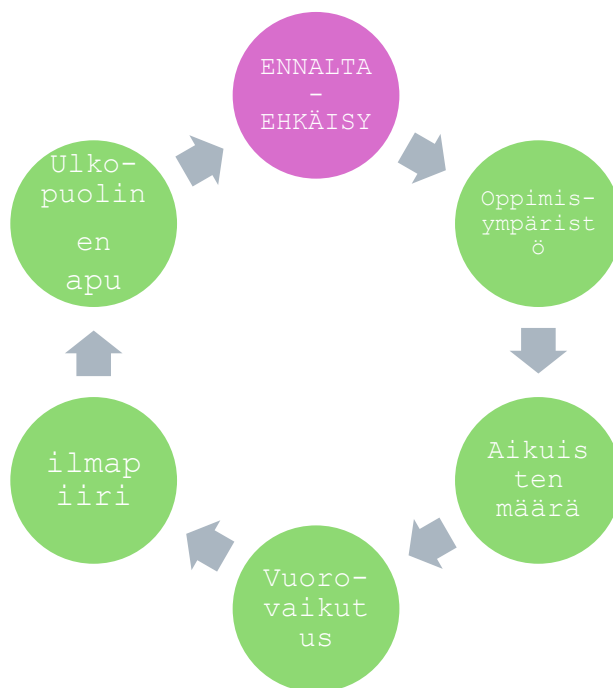
Sit voi olla suura ryhmäkoko voi jollain triggeröidä sitä, että tilanne pääsee niin pitkälle että on väkivaltainen. H3

Kyl mä näen totta kai se, jos on iso ryhmäkoko niin ne vaikuttaa mutta taustalla pitää olla kyllä jotain muutakin (taustatekijöitä) ja se purkautuu. H5

6.3 Väkivaltaisen toiminnan ennaltaehkäisy

Tässä luvussa vastataan kolmanteen tutkimuskysymykseen: *Millä tavoin oppilaan väkivaltaista toimintaa pystytään ennaltaehkäisemään?* Tarkoituksena tässä tulososiossa on tehdä näkyväksi, miten erityisopettajat ennaltaehkäisevät väkivaltaa koulussa. Väkivallan ennaltaehkäisy jakaantuu viiteen eri ryhmään: oppimisympäristöön, vuorovaikutukseen, aikuisten määrään, ilmapiiriin sekä ulkopuoliseen apuun (kuvio 5). Väkivallan ennaltaehkäisy perustuu oppilaantuntemukseen ja sen kautta näihin viiteen edellä mainittuun ryhmään. Kun erityisopettaja tai muu aikuinen tuntee oppilaan hyvin, on myös oppilaan väkivaltaista käytöstä

huomattavasti helpompaa ennaltaehkäistä. Seuraavaksi tulososiossa avataan kaikki nämä viisi ryhmää tarkemmin.

Kuvio 5: Väkivallan ennaltaehkäisy.

Yksi tyypillisimpiä tekijöitä liittyen oppilaan väkivaltaan on oppimisympäristö ja siihen liittyen erityisesti sosiaalinen kuormittuminen. Erityisopettajat kuvaavat sosiaalisen kuormittumisen johtuvan muun muassa liian suurista ryhmäkoista sekä haasteista sosiaalisissa vuorovaikutussuhteissa. Näissä tilanteissa väkivaltaa voi ennaltaehkäistä pienemmällä ryhmäkoolla sekä varmistamalla, että oppilaalla on paikka sekä tila rauhoittumiselle, mikäli oppimisympäristö on hänelle liian kuormittava.

Oppilas saa oman tilan, eli jos huomaa heti aamulla niin antaa oppilaalle oman tilan ja tuo sen opiskelemaan rauhallisempaan paikkaan, oman kokemuksen mukaan just tässä tilanteessa esim iso luokkakoko vaikeuttaa. H3

Tässä tutkielmassa liitän vuorovaikutuksen sekä ilmapiirin samaan suurempaan ryhmään, sillä koulumaailmassa ne pitää allaan monia samanlaisia asioita. Oppilaille tulee olla luokassa ja muualla koulussa turvallinen olo ja tunne siitä, että he voivat onnistua ja epäonnistua. On

erityisopettajan yksi tärkeimpiä tehtäviä olla oppilaiden kanssa aktiivisessa vuorovaikutuksessa niin, että jokainen oppilas saa tuoda esille omia tunteitaan sekä ilmaista haasteensa liittyen esimerkiksi vaikeisiin matematiikan tehtäviin. Erityisopettajan tulee pysyä kaikissa tilanteissa aina itse rauhallisena ja näin mallioppimisen kautta antaa oppilaille hyvää esimerkkiä. Erittäin tärkeää on myös korostaa, että jokainen oppilas saa tarvitsemiinsa haasteisiinsa apua, eikä ole yksin tunteidensa tai vaikeuksiensa kanssa. Oppilaan väkivaltaiseen käyttäytymiseen liittyy merkittävästi erityisopettajan liian suuret odotukset oppilasta kohtaan. Tämä voi näkyä esimerkiksi liian haastavina tehtävinä tai sosiaalisina tilanteina, joihin oppilas joutuu yllättäen. Kaikkein merkittävinä tekijänä väkivaltaisen käytöksen ehkäisyssä on kuitenkin keskustelu. On ensiarvoisen tärkeää, että oppilaat saavat keskustella vaikeista tilanteista sekä tunteistaan. Vaikka tilanne joskus ajautuisikin väkivaltaan, on hyvin tärkeää, että siitä keskustellaan tilanteen jälkeen hyvin tarkasti, jotta vastaavan voi jatkossa välttää. Luokan ilmapiirissä on myös tärkeää, että jokaiselle luokan oppilaille on selkeää luokan säännöt. Kun kaikkeen väkivaltaan, oli se sitten henkistä tai fyysistä, puututaan hyvin pienellä kynnyksellä, muodostuu oppilaille selkeä kuva siitä, että minkäänlaista väkivaltaa koulussa ei hyväksytä ja kaikki asiat aina selvitetään sekä keskustellaan loppuun asti. Tällaisella ennakoivalla työllä ja ilmapiirin rakentamisella saadaan ennaltaehkäistyä useita väkivallantekoja.

Että ehkä sellaisia että oppilaat tietää että siinä on turvallista, heiltä ei vaadita mitään sellaista mihin he ei pysty ja jotenkin niinkun rauhoittaa jo etukäteen sen tilanteen. Ja korostaa sitä, että jos on hankalaa, niin saat apua. Mun mielestä ehkä päinvastoin sit taas miten saan varmasti oppilaan käyttäytymään väkivaltaisesti, on se, että tietää että hänellä on hankalaa tai epämieluisaa niin pistää tekemään sen silleen kylmiltään tai suurin odotuksin niin siinä se herkästi näkyy. H1

Jos tiedän että lapsella on ollut useemminkin tällaisia tilanteita niin tilanteen jälkeen keskustellaan siitä mitä on tapahtunut ja harjoitellaan tunnistamaan niitä tunteita, joita siellä kehossa on. Jollain ne voivat olla tosi fyysisiä ne tunteet, joku sanoo, että mahaan sattuu ja jollain kädet hikoilee ja kolmas sanoo että tekee mieli puristaa jotain. Niin me harjoitellaan tunnistamaan niitä ja harjoitellaan erilaisia

rauhoittumisharjoituksia. Ne voi olla hengitysharjoituksia, ne voi olla liikenne värejä, riippuu lapsen iästä ja siitä millainen hän on. Pääasiassa se, että lapsi oppisi tunnistamaan niitä tunteita ja sit jos lapsi pystyy kertomaan mistä se johtuu niin sen aina yritän saada selvillä, mikä on tän on laukaissut, että kävi näin, että me ollaan nyt painittu täällä lumikasassa porukalla niin mitä tapahtui ennen ja välillä pitää menä tosi kauas taaksepäin. H2

Luo luokkaan ilmapiirin, että kaikki pienetkin riidat aina selvitetään ja näyttää lapsille sen, että kun pienet riidat selvitetään puhumalla, niin kaikki isommatkin riidat voidaan selvittää puhumalla niin ei tarvitse turvautua väkivaltaan. Ja harjoitellaan sanottamaan tunteita. H5

Jokainen tutkimukseen osallistunut erityisopettaja toi esille, kuinka väkivaltatilanteissa tai niitä ennakoivissa tapahtumissa olisi ensiarvoisen tärkeää, että mukana olisi myös toinen aikuinen. Jotta koulun aikuiset pystyvät auttamaan toisiaan parhaalla mahdollisella tavalla, tulee aikuisten kommunikoida avoimesti ja kattavasti. Moni erityisopettaja kokee tämän haastavaksi, sillä välillä voi olla hyvin vaikeaa arvioida, millaisista asioista voit keskustella vapaasti muiden aikuisten kanssa rikkomatta kuitenkaan oppilaan yksityisyyden turvaa. Nykypäivänä lakien tiukentuessa koetaankin yhä haastavammaksi avoin keskustelu kouluyhteisössä oppilaiden haasteista, vaikka se olisi kaikkien turvallisuuden ja hyvinvoinnin kannalta erittäin tärkeää. Ulkopuolisella avulla tässä tutkimuksessa tarkoitetaan lastensuojelua, terveydenhuoltoa sekä sosiaalitoimea. Oppilaiden vaikeiden tilanteiden edessä olisi sekä oppilaan että muun luokan ja erityisopettajan etujen mukaista, että moniammatillinen yhteistyö toimisi sujuvasti ja erityisopettajan olisi helpompaa saada apua koulun ulkopuolisilta toimijoilta.

Jos tiedän että lapsella on tällaista niin en ikinä halua, että kukaan aikuinen on niissä tilanteissa yksin. Siinä on sitten taas tämä oikeusturva puoli. Jos me tiedetään, että meillä on oppilas joka helposti voi pinna kiristyä että tiedämme tällaisen riskin niin jos se on vaikka vain ulkona pieni välitunti tai kävelylenkki niin niitä aikuisia on oltava vähintään kaksi. Se joskus myös

ihan rauhoittaa, että lapsi näkee, että täällä on aikuisia ja ne aikuiset pitää toistensa puolta. H2

Myös se, että kommunikoi tiimin kanssa, eli vaikka jos on haastava oppilas ja muut ei tiedä, niin kertoo ja ennakoii ja kertoo oppilaasta ja kertoo että saattaa tarvita muiden opettajien apua. H3

6.3.1 Väkivaltaa ennakoivat tekijät

Tässä alaluvussa kootaan erityisopettajien näkemyksiä siitä, millaiset tekijät ennakoivat oppilaan väkivaltaista käytöstä. Oppilaan väkivaltaista käytöstä ennakoivat tekijät jakautuvat neljään ryhmään. Nämä ryhmät ovat puhe, tunnetila, taustasyöt sekä eleet, ilmeet ja kehonkieli. Näiden neljän ryhmän lisäksi oppilaan väkivaltaisen käytöksen ennakointiin liittyy merkittävästi opettajan oppilaantuntemus (kuvio 4).

Kuvio 4: Väkivaltaa ennakoivat tekijät.

Väkivaltaa ennakoivana tekijänä puhe on usein helposti tunnistettavissa, vaikka oppilas ei olisi opettajalle tuttu. Tyypillisesti ennen väkivaltaa oppilaan tavallinen puheääni muuttuu huudoksi, mikä kertoo oppilaan turhautumisesta sekä kierrosten noususta. Usein ennen väkivaltaista käyttäytymistä oppilaat ajautuvat sanaharkkaan joko vertaistensa tai aikuisten kanssa. Tällöin puhe muuttuu provosoivaksi, epäkohteliaaksi sekä kovaääniseksi. Tällainen sanaharkka on opettajan tai muun aikuisen helppo tunnistaa ja huomata esimerkiksi välitunnilla, vaikkei tilanteeseen liittyvät oppilaat olisi ennestään tuttuja.

Usein se on ensin sanallista. H5

Voidaan nähdä kaukaakin tilanne, että nyt on sanaharkkaa ja toinen lähestyy ja ääni kohoaa. H1

--alkaa jotain sanallisella haastamaan. H3

Oppilaan eleet, ilmeet ja kehonkieli ovat kaikkein tyypillisin väkivaltaa ennakoiva tekijä. Haasteena näissä on, että näitä piirteitä on hyvin vaikeaa huomata sellaisesta oppilaasta, jota opettaja ei tunne. Näissä väkivaltaa ennakoivissa tekijöissä oppilaantuntemus onkin hyvin merkittävässä osassa. Ennen väkivaltaista tekoa oppilaan muuttunut kehonkieli saattaa olla hyvinkin näkyvää, mutta eleet ja ilmeet voivat olla myös niin pieniä, ettei niitä huomaa kuin esimerkiksi omassa luokassa, rauhallisessa ja pienessä ympäristössä. Merkittävänä tekijänä pidetään eleiden, ilmeiden ja kehonkielen erilaisuus sekä niiden hyvin pienet muutokset riippuen oppilaasta. Tämän vuoksi joskus voikin olla täysin mahdotonta huomata nämä pienet muutokset ja väkivaltatilanne voi tulla hyvinkin yllättäen. Jonkun oppilaan kohdalla taas nämä muutokset voivat olla niin suuria, että väkivaltatilanne pystytään lähes poikkeuksetta estämään.

--että alkaa naaman väri vaihtumaan ja joku on sellainen, ku rupee yksinään puhisemaan, jollain rupee kädet menemään nyrkkiin, joku niinku näkee jopa se, että miten sillä kynällä tekee töitä että se muuttuu sellaiseksi että tavallaan se hienomotoriikkaa häviää että sitä kynää voidaan puristaa tai tehdä kauheen suuria kirjaimia ja numeroita tai ruveta suttaamaan kirjaa tai olla levoton siinä paikallaan. H1

Olen ollut tilanteissa, jossa kuvittelen, että tilaanne on rauhallinen, kunnes yhtäkkiä nyrkki heilahtaa tai muuta. H5

Liittyy siihen, että oikeasti tunnet oppilaan kehonkielen ja sen tavan puhua ja rupeet näkemään hyvin pienistä eleistä ja ilmeistä että nyt alkaa lähtemään. Se on ensiarvoisen tärkeää. Ne voi olla hyvin erilaisia ne reaktiot, riippuu yksilöstä. Voi esim tulla tikkejä paljon, esim silmät tai kasvot tietyllä tavalla liikkuu tai olee, jolloin voi päätellä, että kohta mennään rajan yli. H3

Oppilaan tunnetila vaikuttaa merkittävästi siihen, kuinka nopeasti tilanteet voivat muuttua väkivaltaisiksi. Erityisopettajat kertovat, kuinka oppilaan tunnetilan voi huomata jo heti aamulla oppilaan tullessa kouluun, jolloin asiaan voidaan reagoida nopeasti. Kuitenkin tässäkin tekijässä on erityisen tärkeää oppilaantuntemus. Mikäli oppilas on opettajalle vieras, ei opettaja välttämättä huomaa oppilaan tunnetilan olevan jotenkin poikkeuksellinen. Erityisen haastavaksi erityisopettajat kuvaavat sen, kuinka heidän kohtaamillaan erityisoppilailta tunnetilan muutokset liittyvät usein hyvin vahvasti joihinkin neuropsykologisiin haasteisiin tai tiettyyn diagnoosiin. Tällöin voi olla hyvin haastavaa huomata, mikä oppilaan käytöksessä todellisuudessa on poikkeavaa ja millainen tunnetila on ikään kuin normaali kyseiselle oppilaalle.

On aika vaikeeta huomata ainakaan kauhean aikaisin, koska erityisesti kirjon lapsilla monenlaiset käyttäytymisen mallit voi olla hyvinkin erilaisia kuin monella ”tavallisella” lapsella. Eli riippuu hirveästi siitä, miten sen oppilaan tuntee, että voiko näitä piirteitä huomata. H2

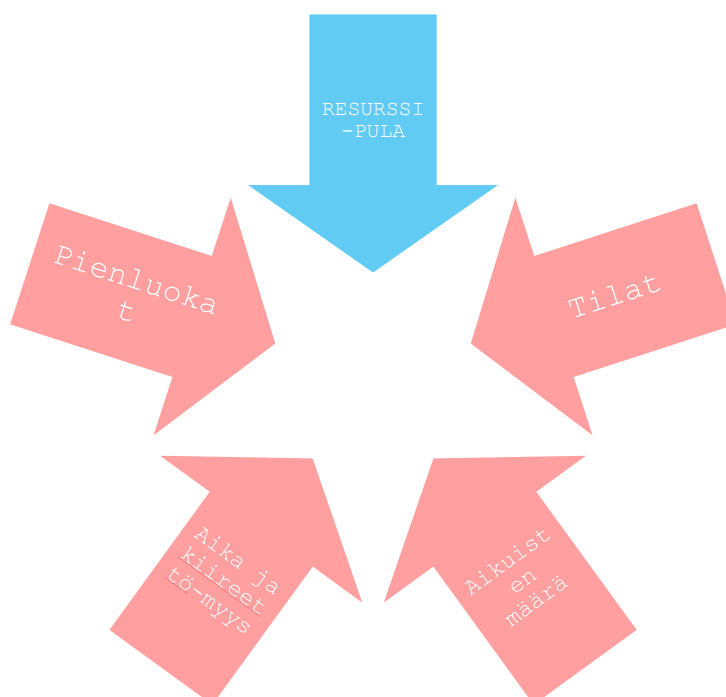
Myös voi olla, että näkee heti aamulla lapsesta, kun se tulee kouluun että tänään näyttää olevan huono päivä ja huomaa heti että voi olla riski tällaiseen. H3

Viimeisenä ryhmänä väkivaltaa ennakoivissa tekijöissä on oppilaan tausta. Taas kerran palataan oppilaantuntemukseen ja siihen, kuinka ensiarvoisen tärkeää on, että erityisopettaja tuntee oppilaan ja hänen taustansa. Moni väkivaltainen teko koulumaailmassa pohjautuu oppilaan omiin taustoihin, jolloin koulussa jokin tekijä laukaisee väkivallan, mutta syy on usein huomattavasti moninaisempi. Kun erityisopettaja tietää oppilaansa taustat, on hänen huomattavasti helpompaa havaita, milloin oppilas tarvitsee esimerkiksi rauhallisemman oppimisympäristön, jottei mikään tekijä pääsisi laukaisemaan väkivaltaista käytöstä. Moni erityisopettaja kertoo, kuinka jokaisella oppilaalla on se tietty heikko kohta, jolloin mennään jonkin rajan yli ja oppilas käyttäytyy väkivaltaisesti.

--tietää jo etukäteen mikä ketäkin ärsyttää, mikä on kenenkin tietyllä tavalla se heikko kohta. H1

Jos lapsi on sulle vieras ja vaikka tietäisit että hänellä on tällaista taustaa niin on tosi vaikeaa tietää, milloin on astuttu minkäkin rajan yli. H4

6.3.2 Väkivallan ennaltaehkäisyyn tarvittavat lisäresurssit

Kuvio 6: Ennaltaehkäisyyn tarvittavat lisäkeinot.

Tämän tutkimuksen tulosten mukaan väkivaltaa voitaisiin ennaltaehkäistä vielä huomattavasti paremmin, mikäli kouluissa olisi enemmän resursseja (kuvio 6). Lisäresursseilla tarkoitetaan tässä tutkimuksessa lisää aikaa, aikuisia sekä koulun tiloja. Koulupäivien ja oppituntien aikataulut on melko tiukkaa, jotta lukuvuoden aikana ehditään käymään kaikki vaadittava opetus läpi. Tämän vuoksi erityisopettajat kokevat, että paljon kaivatulle keskustelulle, riitojen selvittämiseksi, tunnetaitojen harjoittelulle tai kommunikoinnille muiden aikuisten kanssa ei ole riittävästi aikaa. Erityisopettaja kokevat, että väkivaltaa, kiusaamista ja muita häiriötilanteita olisi kouluissa sekä luokissa huomattavasti vähemmän, mikäli aikaa ennaltaehkäisyyn olisi enemmän. Erityisopettajat kertovat, kuinka he käyttävät paljon omaa aikaansa koulupäivien jälkeen ylimääräiseen keskusteluun oppilaiden kanssa. Vaikka keskustelu onkin ennaltaehkäisyn keinona hyvin toimiva, se vie tällä tavalla liian suuren osan niin oppilaiden kuin opettajienkin vapaa-ajasta. Ajan ja kiireen lisäksi haasteen väkivallan ennaltaehkäisyyn tuo aikuisten vähäinen määrä kouluympäristössä. Aikuisten määrän ollessa suurempi, olisi oppilaiden mahdollista saada kohdennetumpaa tukea omiin haasteisiinsa. Mikäli aikuisia olisi enemmän, voisi kuormittuneen oppilaan siirtää myös hänen kanssaan muuhun tilaan opiskelemaan, jolloin tilanne rauhoittuisi. Tällaisissa tilanteissa erilaiset opiskelutilat olisivat erityisen tärkeitä. Useat erityisopettajat kaipaavat kouluihin rauhoittumiseen sekä pienryhmätyöskentelyyn tarkoitettuja tiloja. Näin jokaisella oppilaalla olisi turvallinen paikka työskentelyyn sekä rauhoittumiseen.

Mä haluaisin käyttää enemmän keskusteluja, jos ajatellaan väkivallalla esimerkiksi henkistä väkivaltaa ja riitelyä, läpsimistä, uhkailua. Mielestäni keskustelu olisi se millä sitä pystyisi ennaltaehkäisemään niin kuin pitkässä aikavälissä. En tarkoita, että ennen välituntia pidetään keskustelua ja sit se välitunti menee hyvin. Mutta tarkoitan pitkässä juoksussa. Mutta siihen ei mielestäni ole riittävästi aikaa ja sitä aikaa pitäisi olla enemmän. H1

Ohjaaja tai semmonen aikuinen resurssi siihen tilanteeseen. Eli jos huomaa että Kallella on huono päivä niin saisi ylimääräiset silmät tilanteeseen, olisi ylimääräinen kattomassa. Voi olla, että kyseinen oppilas ei kuulu erityisopettajan pienryhmään, jolloin sillä ei oo paikkaa mun pikkuluokassa. H3

--resurssia lisää sellaisille oppilaille, jos se väkivalta on tosi toistuvaa. Myös pienluokkapaikkoja paljon lisää, mikä tietysti liittyy myös resurssiin mitä ei ole. H2

Ajattelen myös, että vielä enemmän sellaista tiettyjen erilaisten piirteiden ja diagnoosien huomioiminen arjessa, ihannetilanne olisihan, jos esim oppilas alkaisi olla äärimmäisen kuormittunut ja tilanne olisi vaarassa karata käsistä ja olisi esim jokin aistihuone mihin oppilaan voisi ohjata ja rauhoittua. Ja olisi tarpeeksi aikuisia, jotka voisi siinä tilanteessa napata sen nuoren tai lapsen, joka pääsisi pois siitä kuormittavasta tilanteesta. H4

7 Pohdinta

7.1 Yhteenveto

Tutkimukseni tarkoituksena oli selvittää millä tavalla erityisopettajat kokevat väkivaltaa tai sen uhkaa työpäiviensä aikana. Tämän lisäksi tarkoituksena oli selvittää, mitä syitä erityisopettajat näkevät oppilaan väkivaltaisen käyttäytymisen taustalla, sekä miten väkivaltaa pystyy ennaltaehkäisemään. Huomionarvoista tutkimustuloksissa oli, kuinka oppilaantuntemus oli erityisen vahvasti kytköksissä kaikkiin tutkimustuloksiin. Erityisen tärkeässä roolissa oppilaantuntemus oli liittyen väkivallan taustasyiden tunnistamiseen sekä väkivallan ennaltaehkäisyyn.

Tutkimuksen mukaan erityisopettajat kokevat melko usein niin väkivallan uhkaa kuin väkivaltaa. Väkivallalla uhkailua tapahtuu sekä suorasti että epäsuorasti. Erityisopettajien kokema väkivalta on tyypillisesti fyysistä, mutta myös henkistä väkivaltaa tapahtuu paljon. Fyysinen väkivalta on erityisopettajien mukaan helpompaa tunnistaa kuin henkinen väkivalta. Erityisopettajien mukaan väkivaltaan kuuluu henkisen sekä fyysisen väkivallan lisäksi myös kiusaaminen sekä uhkailu.

Erityisopettajilla on tutkimuksen mukaan kolme pääasiallista keinoa kohdata väkivaltaisesti käyttäytyvä oppilas. Ensimmäinen keino on puhe ja kuuntelu, eli sanalliset keinot. Erityisopettajien mukaan puheella ja kuuntelulla sekä niihin liittyvällä rauhallisella käyttäytymisellä pääsee usein hyvin pitkälle ja hyviin lopputuloksiin väkivaltaisen oppilaan kanssa. Toisena keinona on oppimisympäristö sekä sen muokkaus tarpeen mukaan. Kolmantena keinona on fyysiset keinot, joista merkittävin on kiinnipito. Huomionarvoista kiinnipitoon liittyen oli, että useat erityisopettajat kaipaavat lisää koulutusta kiinnipitoon, jotta tilanteet olisivat mahdollisimman turvallisia kaikille osapuolille.

Tutkimuksen mukaan oppilaan väkivaltaisen käyttäytymisen taustasyöt jakautuvat neljään ryhmään: diagnoosit, kotiolot, tunnetaidot sekä oppimisympäristö. Diagnooseilla erityisopettajat tarkoittavat esimerkiksi kehitysvammoja, käyttäytymisen häiriöitä sekä neuropsykologisia haasteita, joihin liittyen usein ilmenee väkivaltaista käyttäytymistä. Kotiolojen ollessa stressaavat tai jos kotona käytetään väkivaltaa, näkyy se usein myös oppilaan

häiriökäyttäytymisenä koulussa. Tunnetaidot liittyvät usein oppilaan turhautumiseen sekä ilmaisemisen taitoihin. Kun oppilas ei saa kerrottua tunteitaan tai ilmaistua niitä oikein, eikä tule ymmärretyksi, johtaa se usein turhautumiseen ja näin ollen väkivaltaan. Oppimisympäristö voi erityisopettajien mukaan olla laukaisevana tekijänä oppilaan väkivaltaiselle käyttäytymiselle, vaikka taustalla olisikin muita syitä.

Väkivaltaista käytöstä ennakoivissa erityisen suureen asemaan liittyi oppilaantuntemus. Mikäli erityisopettaja ei tunne oppilasta, on väkivaltaa edeltäviä tekijöitä huomattavasti vaikeampaa huomata. Väkivaltaista käyttäytymistä ennakoivat oppilaan eleet, ilmeet ja kehonkieli sekä niiden muutokset. Näiden lisäksi ennen väkivaltaa oppilaan puhe saattoi muuttua, tunnetila vaihteli välillä hyvinkin nopeasti sekä oppilaan erilaiset taustasyöt vaikuttivat väkivaltatilanteen syntymiseen.

Erityisopettajien mukaan väkivaltaista käyttäytymistä voidaan ennaltaehkäistä monin eri tavoin. Tässä tutkimuksessa nämä keinot jakautuivat viiteen ryhmään: oppimisympäristöön, aikuisten määrään, vuorovaikutukseen, ilmapiiriin sekä ulkopuoliseen apuun. Oppimisympäristöön liittyvät rauhoittumiseen tarkoitettut tilat sekä riittävän pienet ryhmäkoot. Aikuisten määrällä pystytään ennaltaehkäisemään väkivaltaa hyvinkin merkittävästi, sillä silloin oppilaalla on mahdollista saada kohdennettua ja hänen tarvitsemaansa tukea nopeammin. Aikuisia ollessa useampia on myös mahdolliset väkivaltaan johtavat tilanteet turvallisempia. Vuorovaikutus sekä ilmapiiri liittyvät enemmän erityisopettajien omaan pienryhmään tai luokkaan. Väkivaltaa ennaltaehkäisessä on tärkeää, että jokainen luokassa oleva oppilas kokee olevansa turvassa ja hänellä on lupa onnistua sekä epäonnistua. Erityisopettajien on oltava jatkuvassa vuorovaikutuksessa oppilaiden kanssa ja kaikki aistit valppaina, jotta hänellä on parhaat mahdollisuudet ennaltaehkäistä väkivaltaa. Ulkopuolisella avulla erityisopettajat tarkoittavat moniammatillista yhteistyötä, jossa sekä oppilaan että erityisopettajan olisi mahdollista saada tukea oppilaan haastavaan käyttäytymiseen.

Erityisopettajien mukaan väkivaltaa voitaisiin ennaltaehkäistä vielä huomattavasti paremmin, mikäli resursseja olisi kouluissa lisää. Erityisesti erityisopettajat kaipaavat kouluihin lisää aikuisia, enemmän pienryhmätiloja sekä enemmän aikaa keskustelulle sekä riitojen ja haasteiden selvittämiseksi.

7.2 Luotettavuus ja eettisyys

Tuomen ja Sarajärven (2018) mukaan tutkimus ja sen etiikka ovat aina sidoksissa toisiinsa. Tutkimuksesta saatavat tulokset vaikuttavat aina tutkimuksen eettisiin ratkaisuihin, kun taas tutkimuksen eettiset näkökulmat vaikuttavat kaikkiin ratkaisuihin, joita tutkija tekee. Tutkimuksen eettisiä valintoja aletaan tekemään jo heti tutkimusaihetta valittaessa. Eettisiä valintoja tehdään tutkimuksen loppuun asti.

Haastattelu tutkimukseen liittyy vahvasti tutkijan sekä tutkittava välinen vuorovaikutus. Tähän liittyy esimerkiksi luottamuksellisuus, läsnäolo, totuudenmukaisuus sekä haastateltavan anonymiteetti. Tutkimusluvalla tuodaan haastateltavalle selkeästi esille se mitä tutkitaan ja miksi tutkitaan. Haastateltavalla tulee myös olla oikeus keskeyttää haastattelu tai tarkentaa sanomisiaan jälkeenpäin esimerkiksi puhelimitse. Raportoinnissa on erityisen tärkeää, että haastateltujen henkilötietoja tule ilmi tai että heidät tunnistaisi tutkimusraportista. (Ruusuvuori & Tiittula, 2005, 17) Tutkimuseettiset kysymykset voidaan jakaa kahteen eri luokkaan. Ensimmäisessä luokassa ovat tiedonhankinnan ja tutkittavien suojauksen kysymykset. Toiseen luokkaan kuuluu tutkijan vastuu tutkimustuloksista ja tulosten soveltamisesta. Kun tutkimus kohdistuu ihmiseen, tulee tutkijan noudattaa hyvää tutkimuskäytäntöä, jonka pääpiirteinä ovat tutkittavan ihmisarvon sekä itsemääräämisoikeuden kunnioittaminen. Kaikki nämä eettiset ongelmakohdat voidaan ennakoida ja jopa ratkaista etukäteen, mikäli tutkija käyttää standardoituja tiedonkeruumenetelmiä. Mikäli tiedonhankintatapa taas on vapaampi, on mahdolliset ongelmakohdatkin epämääräisempiä ja vaikeampia ennustaa. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka, 2009, 20–21) Schreierin (2012, 21) mukaan tutkijan tekemiin tulkintoihin aineistosta vaikuttavat tutkijan aiemmat tiedot ja kokemukset tutkimuksen aiheesta. Tällöin eri tutkijoilla voi olla erilaisia ja eriäviä mielipiteitä ja tulkintoja samasta aineistosta. Tämän vuoksi minun on tutkijana tärkeää tiedostaa oma vastuuni aineiston tulkinnessa.

Hirsjärven ja kumppaneiden (2009, 232) mukaan tutkimuksen luotettavuutta parantaa, kun tutkija selostaa huolellisesti ja tarkasti tutkimuksen toteuttamisen. Tässä tutkimuksessani olen pyrkinyt avaamaan tutkimuksen vaiheita mahdollisimman hyvin, jotta lukijalle olisi mahdollisimman selkeää, kuinka tutkimus toteutettiin ja millä tavoin tutkimustulokset saatiin. Tutkimukseni ollessa laadullinen haastattelututkimus, on erityisen tärkeää pitää huolta tutkimukseen osallistuneiden oikeuksista sekä asemasta. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan (2019) mukaan hyvän tieteellisen käytännön mukaan osallistumisen tutkimukseen tulee olla

vapaaehtoista ja sen tulee perustua riittävään tietoon tutkimuksen aiheesta sekä kulusta. Tutkittavia tulee kohdella arvostavasti sekä heitä tulee kohdella kunnioittavasti myös kirjoitetussa tekstissä. Tämän lisäksi tutkittavan yksityisyyttä tulee suojella. Jotta nämä edellä mainitut tekijät toteutuvat, olen pyrkinyt anonymisoimaan aineistoni mahdollisimman hyvin ja tarkasti. Pidin myös huolen, että jokainen tutkittava tiesi ennen haastattelua omat oikeutensa sekä tutkimuksen tarkan sisällön. Koska onnistuin mielestäni tarkasti pitämään tutkimuksen aineiston anonymina sekä kohtelin jokaista tutkittavaa arvostavasti, parantaa nämä tutkimukseni luotettavuutta.

Pyrin parhaani mukaan muodostamaan haastattelutilanteet niin, että tutkittavat olivat motivoituneita sekä he pystyivät osallistumaan tutkimukseeni luottavaisin mielin niin, että heidän antamansa vastaukset olivat luottamuksellisia (Hirsjärvi & Hurme, 1993, 77). Hirsjärven ja Hurmeen (2022) mukaan on erityisen tärkeää haastattelututkimuksissa, ettei haastateltavaa johdattele haastattelun aikana. Ilman johdattelua haastateltavan on helpompaa kertoa puhtaasti omia näkemyksiään aiheesta. Vaikka johdattelua tulee välttää, on se välillä tarpeellista, jotta haastattelu etenee oikeaan suuntaan. Hirsjärven ja kumppaneiden (2010, 207) mukaan luotettavuudessa merkittävänä tekijänä on tutkijan omat tulkinnat haastateltavien vastauksista. Pyrin tuomaan tutkimuksessani näkyville omia tulkintojani tutkimuksen aineistosta useiden suorien lainausten avulla, jolloin läpinäkyvyys ja näin ollen luotettavuus tulkinnoista paranee.

Kaikki tutkimukseeni osallistuneet erityisopettajat saivat luettavaksi sekä täytettäväksi tutkimussuostumuslomakkeen (liite 2) ennen haastattelua. Tämän lisäksi haastateltavat saivat etukäteen tutustua haastattelurunkoon sekä tietosuojailmoitukseen. Näin pystyin varmistamaan, että tutkittavalla oli mahdollisimman paljon tietoa tutkimuksestani ennen varsinaista haastattelutapahtumaa. Varmistin ennen haastattelua myös, että erityisopettajalla oli oikeus olla vastaamatta kysymyksiin sekä oikeus lopettaa haastattelu kesken. Näin tutkimuksen luotettavuutta lisättiin sillä, että tutkittavat saivat tietää, miksi tutkimusta tehdään ja millaiseen tutkimukseen he osallistuvat (Tuomi & Sarajärvi 2018, 156). Koko tutkimukseni ajan olen pyrkinyt noudattamaan hyvää tieteellistä käytäntöä. Aineiston huolellisella litteroimisella halusin varmistaa aineiston hyvän laadun, anonymiteetin kuitenkin säilyttämällä. Olen käsitellyt koko tutkimukseni ajan aineistoa luottamuksellisesti sekä säilönyt sitä salasanalla turvatussa tietoturvalisessä ympäristössä. Tuhoan sekä äänitiedostot että litteroidun aineiston tutkimukseni jälkeen asianmukaisesti.

Tutkimuksen luotettavuuteen ja etiikkaan liittyvät myös tutkielman kirjoituksessa käytettävät lähdeviitteet ja tavat viitata aiempiin tutkimuksiin. Tämän lisäksi tutkimuksen luotettavuuteen liittyy raportoinnin huolellisuus sekä aineiston tarkka säilyttäminen. Mikäli jokin näistä osa-alueista on puutteellista, voidaan katsoa, että hyvä tieteellinen käytäntö ei toteudu. (Tuomi 2007, 146) Onkin ensiarvoisen tärkeää, että tutkija tunnistaa ja myöntää itselleen oman tutkimuksensa ongelmakohdat sekä haasteet (Eskola & Suoranta, 2008, 59).

Laadullisen tutkimuksen objektiivisuutta tarkasteltaessa on hyvin tärkeää erottaa totuus sekä havaintojen luotettavuus ja puolueettomuus toisistaan. Puolueettomuus tarkoittaa sitä, onko tutkijan tavoitteena ymmärtää ja kuulla haastateltaviaan heidän itsensä näkökulmasta vai vääristyvätkö haastateltavan kertomukset tutkijan oman taustan, esimerkiksi iän, sukupuolen tai muiden henkilökohtaisten tekijöiden vuoksi. Laadullisessa tutkimuksessa tulee tiedostaa, että täydellistä puolueettomuutta on mahdotonta saavuttaa, koska tutkija on kaikissa tilanteissa osittain tutkimusasetelman luoja ja aineiston tulkitsejä (Tuomi & Sarajärvi 2018, 119).

Termit validiteetti sekä reliabiliteetti kuuluvat tyypillisesti tutkimuksen luotettavuuteen. Kyseiset käsitteet ovat tyypillisesti käytössä määrällisessä tutkimuksessa, mutta niitä voidaan käyttää myös kuvaamaan laadullisen tutkimuksen luotettavuutta. (Hirsjärvi & Hurme, 2000, 185; Metsämuuronen 2005, 57) Hirsjärven ja kumppaneiden (2000, 186) mukaan reliabiliteetti tarkoittaa tutkimustulosten luotettavuutta. Reliabiliteetti tarkoittaa myös tutkimuksen toistettavuutta, eli se kertoo, olisiko tutkimuksen tulokset toistettavissa seuraavilla tutkimuskerroilla. Metsämuuronen (2005, 117–125) mukaan validiteetti tarkoittaa itse tutkimuksen pätevyyttä, eli se kertoo, kuvaako tutkimus sitä, mitä se oli tarkoituskin kuvata. Validiteettiin kuuluu sisäinen ja ulkoinen validiteetti. Sisäisellä validiteetilla tarkoitetaan, että onko tutkimuksessa mitattu tutkimuksen kannalta oikeaa asiaa. Ulkoinen validiteetti kertoo, voidaanko tutkimustuloksia yleistää. Tämän tutkimuksen tuloksia ei voida yleistää, sillä haastateltavien määrä oli pieni. Vaikka tutkimusjoukko olikin pieni, kuvaa se kuitenkin todellisia asioita erityisopettajien kokemasta väkivallasta koulumaailmassa. Olen pyrkinyt todistamaan tutkimukseni uskottavuutta huolellisella analysoinnilla sekä sen läpinäkyvyydellä.

7.3 Jatkotutkimus

Tämän tutkimuksen aihe on äärimmäisen tärkeä ja hyvin ajankohtainen. Opettajan työn vaativuudesta sekä heidän heikkenneestä asemastaan kouluissa puhutaan mediassa usein. Myös väkivaltatilanteiden kasvava määrä on aktiivisesti esillä mediassa. Lapset ja nuoret voivat yhä

huonommin, ja opettajat kärsivät yhä enemmän työuupumuksesta. Yhä useampi opettaja joutuu myös vaihtamaan alaa, sillä he kokevat työn kuormittavuuden olevan liikaa. Olisikin ensiarvoisen tärkeää, että aihetta tutkittaisiin lisää. Väkivallan ennaltaehkäisyn keinoja tulisi saada lisää kouluihin sekä opettajien käyttöön. Auttaisiko tässä lisäkoulutus, lisäresurssit vai jo olemassa olevien resurssien uudelleen järjestäminen ja mahdollisimman tehokas hyödyntäminen? Näistä aiheista olisi tärkeää saada lisää ajankohtaista jatkotutkimusta.

Tämä tutkimus on vain pintaraapaisu siitä, mitä erityisopettajat työssään kokevat. Vaikka haastateltavien joukko oli pieni, on selvää, että erityisopettajat joutuvat kokemaan väkivaltaa työssään. Jatkotutkimuksissa olisi tärkeää laajentaa tutkimusjoukkoa ja etsiä lisää yhteneviä tekijöitä väkivallan kanssa. Näin olisi mahdollista turvata paremmin erityisopettajien työpäivät ja tehdä opettajan työstä turvallisempaa sekä mielekkäämpää.

Loppuun vielä ajateltavaa jokaisen tutkielman lukijalle erään haastateltavani suusta:

Mä haluaisin, että opettajankoulutuslaitoksessa koulutettaisiin enemmän opettajia kohtaamaan haastavia lapsia. Ainakin itse, kun valmistuin luokanopettajaksi 2010 ja erityisluokanopettajaksi 2011 niin ne lähdöt mitä sieltä laitoksesta sain, oli minusta aivan liian heikot verrattuna siihen mitä se todellisuus kouluissa on. Se olisi minusta reilua ottaa se asia siellä avoimesti puheeksi, koska tiedän ihmisiä, jotka ovat opiskelleet itsensä opettajaksi ja kun ovat kerran saaneet turpaan niin se työ on jäänyt siihen. Se ei kuulu opettajan työhön mutta se on nykyisin valitettavasti osa tätä työtä – väkivallan jatkuva uhka ja uhan alla eläminen. Olet sitten yleisopetuksen luokassa tai pienluokassa, se väkivalta on meillä joka päivä läsnä. H2

Lähteet

Airio, I., Niemelä, M., Antikainen, A., Bernelius, V., Blomster, P., Bourdieu, P., ... & Tuomi, J. (2007). Tutki ja lue–johdatus tieteellisen tekstin lukemiseen. *Helsinki: Tammi*.

Creswell, J. W., & Poth, C. N. (2016). *Qualitative inquiry and research design: Choosing among five approaches*. Sage publications.

Davis, B., & Degotardi, S. 2015. Educators' understandings of, and support for, infant peer relationships in early childhood settings. *Journal of Early Childhood Research*, 13(1), 64-78

Ellonen, N., Kivivuori, J., & Kääriäinen, J. 2007. Lapset ja nuoret väkivallan uhreina.

Eskola, J., & Suoranta, J. (2008). Johdatus laadulliseen tutkimukseen. 8. painos. *Tampere: Vastapaino, 1*.

Eskola, J., & Vastamäki, J. (2010). Teemahaastattelu: opit ja opetukset. Teoksessa J. Aaltola & R. Valli (toim.). *Ikkunoita tutkimusmetodeihin I. Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle*, 26-44.

Hamarus, P. 2006. Koulukiusaaminen ilmiönä. Yläkoulun oppilaiden kokemuksia kiusaamisesta. *Jyväskylä studies in education, psychology, and social research* 288.

Hamarus, P. 2008. Koulukiusaaminen. Huomaa, puutu, ehkäise. Helsinki: Kirjapaja

Hearn, J., Strid, S., Humbert, A. L., & Balkmar, D. 2022. Violence regimes: A useful concept for social politics, social analysis, and social theory. *Theory and Society*, 51(4), 565-594

Heikkilä, T. (2014). Kvantitatiivinen tutkimus.

Hirsjärvi, S., Hurme, H., & Sajavaara, P. (2010). Tutki ja Kirjoita (Freely translated in English: Research and Write). *Tammi, Helsinki, Finland*.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi.

Hirsjärvi, S., Remes, P., & Sajavaara, P. (1997). Tutki ja kirjoita [Study and write]. *Helsinki, Kirjayhtymä*.

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 1993. Teemahaastattelu. Helsinki. Yliopistopaino

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2000. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.

Hirsjärvi, S., & Hurme, H. (2022). *Tutkimushaastattelu*. Gaudeamus.

Hirvonen, S. 2023. Väkivalta uhkaa levitä kouluista muualle yhteiskuntaan, varoittaa tutkija: ”Tältä ei voi enää sulkea silmiä”. Yle Uutiset 14.3.2023. Viitattu 6.2.2024. <https://yle.fi/a/74-20021928>

Huuki, T. 2010. Koulupoikien statustyö väkivallan ja välittämisen valokiilassa. <https://urn.fi/URN:ISBN:9789514263613> Viitattu 15.2.2024

Hyvärinen, M., Nikander, P. & Ruusuvuori, J. 2017. Tutkimushaastattelun käsikirja. Tampere: Vastapaino

Jokela, S., Luopa, P., Hyvärinen, A., Ruuska, T., Martelin, T. & Klemetti, R. 2020. Sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöihin kuuluvien nuorten hyvinvointi. Kouluterveyskyselyn tuloksia 2019

Kallinen, K. P., Pirskanen, H., & Rautio, S. (2015). Sensitiivinen tutkimuksessa: Menetelmät, kohderyhmät, haasteet ja mahdollisuudet.

Kantola, A. 2023. Tällaista on väkialta pääkaupunkiseudun kouluissa – Oppilas löi opettaja Katja Lottaa pesäpallomailalla päähän. Helsingin Sanomat 14.2.2023. Viitattu 6.2.2024. <https://www.hs.fi/kaupunki/art-2000009384246.html>

Karvinen, E. 2023. Väkivaltainen oppilas kylvää pelkoa Turussa – Tällaiset ovat koulun mahdollisuudet ratkaista tilanne. Iltalehti 12.9.2023. Viitattu 6.2.2024. <https://www.iltalehti.fi/kotimaa/a/9d2777b6-7b94-49af-8830-449e1e80d78c>

Kauppi, T. 2011. Koulukiusaamista ja kiusaamista koulussa–katsaus vertaisrajat ylittävään kiusaamiseen. *Nuorisotutkimus*, 29(2).

KiVa Koulu. Kiusaamisen vastainen toimenpideohjelma. KiVa Antibullying Program. Turku: KiVa Program & University of Turku <https://www.kivakoulu.fi/kivaohjelmasta/> Viitattu 12.2.2024

Korpilahti, U., Kettunen, H., Nuotio, E., Jokela, S., Nummi, V. M., & Lillsunde, P. 2019. Väkivallaton lapsuus: toimenpidesuunnitelma lapsiin kohdistuvan väkivallan ehkäisystä 2020–2025. *1236–2050*.

Krug, E., Dahlberg, L., Mercy, J., Zwi, A. & Lozano, R. 2005. Väkivalta ja terveys maailmassa – WHO:n raportti. *World Report on Violence and Health, World Health Organization Geneva 2002*. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Kvale, S. (2008). Qualitative inquiry between scientific evidentialism, ethical subjectivism and the free market. *International Review of Qualitative Research*, 1(1), 5-18.

Kyllönen, T. & Rickman, A. 2011. Henkilöturvallisuus koulussa. Vaarallisen käytöksen ennakointi ja hallinta. Juva: PS-kustannus. *Opetus 2000*.

Laitinen, K., Haanpää, S., Francke, L. & Lahtinen, M. 2020. Kiusaamisen vastainen työ kouluissa ja oppilaitoksissa. *Opetushallitus Oppaat ja käsikirjat 2020:3a*.

Lawson, F. & Särkkä, H. 2020. Miksi väkivalta räjähti käsiin kouluissa? Tutkijat, rehtorit ja poliisi kertovat. Iltasanomat 2.10.2020. Viitattu 6.2.2024 <https://www.is.fi/kotimaa/art-2000006655415.html>

Metsämuuronen, J. (2005). Tutkimuksen tekemisen perusteet ihmistieteissä

Miller, T. 2020. Violence. Routledge.

Mäentausta, R. & Uusi-Karppo, K. 2023. Koululaiset lyövät yhä useammin paitsi toisiaan, myös opettajia – lapsiasiavaltuutettu palkkaisi tukun muita aikuisia opettajien rinnalle. Yle Uutiset 16.2.2023. Viitattu 6.2.2024. <https://yle.fi/a/74-20018127>

Nikander, P. 2010. Laadullisten aineistojen litterointi, kääntäminen ja validideetti. Teoksessa J. Ruusuvoori, P. Nikander & M. Hyvärinen. Haastattelun analyysi. Tampere: Vastapaino, 432–445.

Nummenmaa, L., Holopainen, M., & Pulkkinen, P. (2017). Tilastollisten menetelmien perusteet. Sanoma Pro.

Nyman, R. 2023. Väkiältä ja sen uhka koskee yli puolta opettajista – Asiantuntija: Halutaan venyä ”liiankin pitkälle”. Iltalehti 17.2.2023. Viitattu 6.2.2024.

<https://www.iltalehti.fi/kotimaa/a/be6dad3a-8933-4d7e-bd75-d9d5172b3909>

Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos 2009. Opettajiin kohdistuva häirintä ja väkiältä 2008.

<https://helda.helsinki.fi/server/api/core/bitstreams/1a41442e-fed9-4929-8cc5-b3903688780c/content>

Oksanen, A., Nurmi, J., Vuori, M., & Räsänen, P. 2013. Jokela: The Social Roots of a School Shooting Tragedy in Finland.

Opetushallitus, Kasvatuksen ja koulutuksen turvallisuus

<https://www.oph.fi/fi/kasvatuksen-ja-koulutuksen-turvallisuus>, viitattu 13.2.2024

Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014, Opetushallitus, Helsinki.

Perusopetuslaki 21.8.1998/628

Punamäki, R-L., Tirri, K., Nokelianen, P. & Marttunen, M. 2011. Koulusurmat. Yhteiskunnalliset ja psykologiset taustat ja ehkäisy. *Suomalaisen tiedeakatemian kannanottoja*

Purjo, T. 2008. Tarvitaanko kasvatusta vai onko nuorten väkivaltaisuus ennustettavissa aivoista? *Kasvatus*, 39(4), 353–365.

Repo, L. 2013. Pienet lapset ja kiusaamisen ehkäisy. Jyväskylä: PS-kustannus.

Rikoslaki 19.12.1889/39

Ruusuvuori, J. & Tiittula, L. 2005. Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Tampere: Vastapaino

Ruusuvuori, Johanna & Tiittula, Liisa. (2009). Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Saaranen-Kauppinen, A., & Puusniekka, A. 2009. Menetelmäopetuksen tietovaranto KvaliMOTV. *Kvalitatiivisten menetelmien verkko-oppikirja*. Yhteiskuntatieteellisen tietoarkiston julkaisuja.

Saaranen-Kauppinen, A., & Puusniekka, A. (2006). KvaliMOTV-Menetelmäopetuksen tietovaranto [verkkojulkaisu]. *Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto*.

Schreier, M. (2012). *Qualitative Content Analysis in Practice*. SAGE.

Seifert, K., & Ray, K. 2012. *Youth violence: Theory, prevention, and intervention*. Springer Publishing Company.

Stanko, E. A. 2005. *The meanings of violence*. Routledge.

Sunnari, V., Kangasvuori, J., Heikkinen, M., & Kuorikoski, N. 2003. Leimattuna, kontrolloituna, normitettuna: seksualisoitunut ja sukupuolistunut väkivalta kasvatuksessa ja koulutuksessa

Sunnari, V. 2009. Physical sexual harassment as experienced by children at school: in northern Finland and northwest Russia.

Tuomi, J. Sarajärvi, A. 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi 2

Tuomi, J., & Sarajärvi, A. (2013). Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi *Vantaa*

Tuomi, J., & Sarajärvi, A. (2009). Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 5. painos. *Helsinki: Tammi*, 92–93.

Tuomi, J., & Sarajärvi, A. (2002). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Tammi.

Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2019. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan laatimat eettiset periaatteet. Viitattu 18.7.2024 <http://www.tenk.fi/fi/eettinenennakkoarviointi-ihmistieteiss%C3%A4/eettiset-periaatteet>

Työterveyslaitos, 2022. Kunta10- kyselytutkimus
<https://www.tyoelamatieto.fi/fi/aineistot/kunta-alan-tyo-ja-tyontekijoiden-hyvinvointi>

Työturvallisuuslaki **23.8.2002/738**

Vilkka, H. (2006). Tutki ja havainnoi. *Helsinki: Tammi*, 9.

Wang, J., & Yan, Y. (2012). The interview question. Teoksessa J. F. Gubrium, J. A. Holstein & A. B. Marvasti (toim.), *The SAGE handbook of interview research: The complexity of the craft* (s. 231-242). SAGE Publications, Inc.,

Weyant, E. (2022). *Research Design: Qualitative, Quantitative, and Mixed Methods Approaches*: by John W. Creswell and J. David Creswell, Los Angeles, CA: SAGE, 2018, \$38.34, 304pp., ISBN: 978-1506386706.

WHO 2005. Väki­valta ja terveys maailmassa -raportti. Viitattu 3.1.2024
https://www.who.int/violence_injury_prevention/violence/world_report/full_fi.pdf

Liitteet

Liite 1. Tutkimustiedote

Hei Erityisopettajat!

Teen pro gradu -tutkielmaani liittyen erityisopettajien työssään kokemaan väkivaltaan ja väkivallan uhkaan. Tämän lisäksi tutkielmani tavoitteena on kerätä tietoa liittyen väkivaltaisen käytöksen ehkäisyyn sekä taustatekijöihin. Tutkimusaineisto kerätään haastatteluin. Tutkimukseeni etsin viidestä kahdeksaan haastateltavaa erityisopettajaa. Haastattelut on tarkoituksena suorittaa toukokuun 2024 aikana. Ennen haastattelua haastateltava saa tutustua haastattelukysymyksiin. Haastattelun kesto on noin 20–30 minuuttia. Haastattelu voidaan toteuttaa etäyhteyksillä tai haastateltavan toivomassa paikassa kasvotusten. Kaikki haastattelut nauhoitetaan, mutta niitä käsitellään anonyymisti. Tutkimukseni noudattaa Turun Yliopiston tutkimusetiikkaa ja on osallistujalle täysin vapaaehtoinen. Jos kiinnostuit haastattelusta, ota minuun yhteyttä sähköpostitse.

Linkki tietosuojailmoitukseen: <https://seafire.utu.fi/f/ea84d7cdd05b42caacd7/>

Meri Karu

Luokanopettajaopiskelija

mmkarr@utu.fi

Tutkielman ohjaaja: Riia Kivimäki

Liite 2. Tutkimussuostumuslomake

Tutkimussuostumuslomake

Erityisopettajien kokema väkivalta ja väkivallan uhka -tutkimus

Osallistun yllä mainittuun tieteelliseen tutkimukseen, jonka tarkoituksena on tarkastella erityisopettajien työssään kokemaa väkivaltaa ja väkivallan uhkaa. Tutkimus toteutetaan äänitettävällä puolistrukturoidulla teemahaastattelulla. Haastattelun jälkeen äänite litteroidaan ja siitä poistetaan henkilötiedot. Äänite tuhotaan litteroinnin jälkeen.

Minulla on oikeus keskeyttää haastattelutilanne milloin tahansa sekä voin peruuttaa osallistumiseni tutkimukseen haastattelun aikana. Myös haastattelun jälkeen minulla on oikeus perua osallistumiseni tutkimukseen, jolloin äänite sekä litterointi tuhotaan.

Olen lukenut sekä ymmärtänyt saamani tutkimustiedotteen sekä tietosuojalomakkeen. Minulla on riittävästi tietoa tutkimuksesta ja sen tarkoituksesta sekä omista oikeuksistani tutkimuksessa. Vahvistan allekirjoituksellani olevani vapaaehtoinen tutkimushenkilö.

Päivämäärä ja paikka: _____

Allekirjoitus ja nimenselvennys: _____

Liite 3. Haastattelukysymykset

Taustatiedot

- kauanko olet toiminut erityisopettajana?
- millä luokka-asteella opetat tällä hetkellä?
- paljonko sinulla on opetettavia oppilaita?
- paljonko tyttöjä, poikia ja muunsukupuolisia oppilaita luokallasi on?
- Oletko saanut opettajan työssäsi täydennyskoulutusta? Jos olet niin mihin?
- Onko opinnoissasi tai täydennyskoulutuksissa käsitelty väkivaltaisen oppilaan kohtaamista?

Väkivalta

- mitä ajattelet väkivallan tarkoittavan?
- mitä kaikkia konkreettisia asioita väkivalta mielestäsi sisältää
- onko sinua uhattu työssäsi väkivallalla? Miten?
- oletko kohdannut väkivaltaa työssäsi? Minkälaista? kuinka usein
- minkälaisia keinoja sinulla on kohdata väkivaltaisesti käyttäytyvä oppilas?

Taustasyyt

- Koetko, että väkivaltaista käytöstä ilmenee tietynlaisella oppilasryhmällä?
- millaiset syyt mielestäsi voivat vaikuttaa oppilaan väkivaltaiseen käytökseen tai uhkailuun?
- koetko tunnistavasi väkivaltaiseen käytökseen tai välittömään väkivallan uhkaan vaikuttavia tekijöitä ajoissa? Millaisia nämä merkit ovat?

Ennaltaehkäisy

- voiko väkivaltaista käytöstä mielestäsi ennaltaehkäistä?
- millaisia keinoja käytät väkivaltaisen käytöksen ennaltaehkäisyyn?
- millaisia keinoja haluaisit käyttää väkivaltaisen käytöksen ennaltaehkäisyyn, mutta ne eivät jostain syystä toteudu?
- Koetko omaavasi riittävästi tietoa ja taitoa väkivaltaisen käytöksen ennaltaehkäisyyn?

Muuta

- onko jokin aihe, jota haluaisit vielä täydentää?

Liite 4. Koodausrunko

PÄÄTEEMA	ALALUOKKA	AINEISTOESIMERKKI
KOULUTTAUTUMINEN	Työn kautta	"opettajan työssä meillä on ollut tällaisia koulutuksia koululla" "koen tärkeäksi että saadaan näitä koulutuksia"
	Opinnot	"Opeopinnoissa ei ollut lainkaan" "Ok!:ssä ei ole käsitelty"
VÄKIVALTA	Fyysinen	" Kaikki lyöminen, sylkeminen, potkiminen, haukkuminen, uhkailu, seksuaalinen häirintä, oikeastaan kaikkea ikävää mikä tuntuu tavalla tai toisella toisesta huonolta" "-huitominen, töniminen, tavaroiden heittäminen"
	Henkinen	"nimittelyä, huomiotta jättämistä, sanoilla tai ilmeillä halveksuntaa, vähättelyä, riidan haastamista"
	Uhkailu	"-eikä ne ole välttämättä suoraa puhetta vaan myös esimerkiksi kirjoitetut viestit "aion hakata sut", onhan sekin väkivaltaa"
	Kiusaaminen	"Ulkopuolelle jättäminenkin on tietynlaista väkivaltaa koska se voi sit taas olla tällaista mikä tuntuu kurjalle. Mutta enemmän ajattelen että se väkivalta on jollain tavalla sellaista että vähän tahallista-" "-se toinen on edelleen niinkun altavastaja ja jotenkin puolustuskyvytön"

ERITYISOPETTAJAAN KOHDISTUNUT UHKAAMINEN	Suora uhkaus	<p><i>"-on sanottu että lyön sua puukolla."</i></p> <p><i>"On uhattu tappaa, on uhattu lyödä, on uhattu potkia, on uhattu käydä käsiksi, varmaan lähestulkoon kaikki mahdollinen mitä mieleen juolahtaa-"</i></p>
	Epäsuora uhkaus	<p><i>"On ollut tilanteita, joissa olen ottanut teräaseita pois oppilailta ja nä on ehkä ne pääällimäiset miten se väkivalta on uhkana näyttäytyne"</i></p> <p><i>"huoltaja uhkailee koko koulun henkilökuntaa"</i></p>
ERITYISOPETTAJAN KOHTAAMA VÄKIVALTA	Fyysinen väkivalta	<p><i>"Olen kohdannut lyömistä, potkimista, raapimista, ottaa tavaran ja lyö tavaralla-"</i></p> <p><i>"-hän löi ja potki ja puri-"</i></p> <p><i>"Mua kohti on heitetty tavaroita"</i></p>
	Henkinen väkivalta	<p><i>"-henkisen puolen koen et tulee huoltajilta enemmän-"</i></p> <p><i>"-kommentoidaan (oppilaiden toimesta) ulkonäköä – yritetty pelotella-"</i></p> <p><i>"on ollut tosi turvaton olo oppilaiden seurassa-"</i></p>
	Väkivallan toistuminen	<p><i>"monesti nämä (väkivalta) tilanteet pyörii samojen oppilaiden ympärillä"</i></p> <p><i>"kun oli se (haastava oppilas) niin muutaman kerran viikossa"</i></p> <p><i>"-aina ne samat (oppilaat)"</i></p>
KEINOT KOHDATA VÄKIVALTAISEN OPPILAS	Oppimisympäristö	<p><i>"pyytää tilaan toisen aikuisen silmiksi-"</i></p>

		<p><i>"täytyy huomioida ne (muut luokassa olevat oppilaat) että mihin ne laittaa tilanteen ajaksi-"</i></p> <p><i>"viedään muuhun tilaan"</i></p> <p><i>"rauhallinen ilmapiiri"</i></p> <p><i>"selkeää kuka ne rajat määrää"</i></p>
	Sanalliset keinot	<p><i>"-pitää huolen ettei ala tahallisesti itse provosoimaan."</i></p> <p><i>"-hallita ne omat hermot."</i></p> <p><i>"Pääkeino on mulla aina puhe."</i></p> <p><i>"elämäkokemus ja rauhoittelu"</i></p>
	Fyysiset keinot	<p><i>"holdaaminen jos niin pitkälle mennään"</i></p> <p><i>"velvollisuus on ottaa tarvittaessa kiinni"</i></p>
VÄKIVALTAISEN KÄYTÖKSEN TAUSTASYYT	Diagnoosi	<p><i>"-siis käytöshäiriöt ja niihin liittyvät (väkivaltaiset toimintatavat)"</i></p> <p><i>"semmosesta nepsy oireilusta"</i></p> <p><i>"kehitysvammaisilla se itse kehitysvamma aiheuttaa"</i></p>
	Kotiolot	<p><i>"jos on kotona paha olla"</i></p> <p><i>"onhan ne perhetilanteet"</i></p> <p><i>"ne väärät tavat on usein opittu kotoa"</i></p> <p><i>"jos kotona ei oo niitä rajoja niin kyllähän se koulussa rajoittaminen turhauttaa lapsen"</i></p>

		<i>"mehän ei tiedetä millaisen kotitilanteen hän (oppilas) on aamulla jättänyt taakse"</i>
	Oppimisympäristö	<i>"kiusaamistilanteissa epäreiluuden – takia tulee raivon tunne – sitten on väkivaltainen"</i> <i>"sosiaalinen kuormittuminen"</i> <i>"suuri ryhmäkoko voi triggeröidä sen tilanteen ettei vaikka saa tukea ajoissa"</i> <i>"ilmapiiri siellä luokassa"</i>
	Tunne-elämän haasteet	<i>"tunne ettei ymmärretä"</i> <i>"ei oo niitä keinoja kertoa (tunteista)"</i> <i>"hän ei saa muuten viestiä perille kuin väkivallalla"</i> <i>"kyllähän sen (väkivallan) taustalla aina jotain on"</i>
VÄKIVALTAAN ENNAKOIVAT TEKIJÄT	Eleet ja ilmeet	<i>"ne (eleet ja ilmeet) on hyvin pieniä"</i> <i>"silmit on tietyllä tavalla"</i>
	Puhe	<i>"sanallista kommentointia"</i> <i>"puhe muuttuu huudoksi"</i> <i>"sanaharkkaa"</i>
	Kehonkieli	<i>"naaman väri muuttuu punaisemmaksi"</i> <i>"alkaa yksinään puhisemaan"</i> <i>"puristaa kynää—tai esimerkiksi jalkoja"</i>
	Tunnetila	<i>"yritetään purkaa turhautuminen kaveriin"</i>
	Taustasyöt	<i>"tietää mikä on kenenkin se heikko kohta"</i>

	Oppilaantuntemus	"omassa luokassa pystyy kun tuntee ne oppilaat" "eihän vieraasta lapsesta tunnista"
VÄKIVALLAN ENNALTAEHKÄISY	Oppimisympäristö	"oppilas saa oman tilan"
	Vuorovaikutus	"varottaa vähän niin kuin etukäteen jos tulee vaikka vaikea matikan aihe" "keskustellaan ja keskustellaan lisää" "kohdataan se lapsi joka päivä"
	Aikuisten määrä	"tuki olisi nopeasti tarjolla" "aikuisen ei olisi niissä tilanteissa (väkivaltatilanteet) yksin"
	Ilmapiiri	"simmonen turvallisuuden tunne" "ei vaadita (oppilailta) mitään mihin he ei pysty"
	Ulkopuolinen apu	"ainahan joku sosiaalitoimi tai muu olisi hyvä apu"
ENNALTAEHKÄISYYN VIELÄ TARVITTAVAT KEINOT	Muut aikuiset	"suora ja avoin yhteys huoltajiin ja sosiaalipuoleen ja lastensuojelun puolelle" "onhan se aikuisresurssi liian vähän"
	Tilat	"oppilas saisi sen rauhallisen tilan" "aistihuone olisi tarpeellinen"
	Aika ja kiireettömyys	"haluaisin käyttää enemmän keskusteluja – ei ole aikaa" "jos olisi aikaa niin lisää tunnetaitojen harjoittelua"

	Opettajan oikeudet	<p><i>"huoltajilla niin mahdottomat oikeudet kieltää lapsen tukea koulusta tai muualta"</i></p> <p><i>"vanhemmilla olisi enemmän vastuuta kasvattamisesta—opettaja voisi keskittyä siihen opettamiseen enemp"</i></p>
	Pienluokat	<p><i>"oppilas tarvitsee oman tilan mutta luokka on iso ja levoton"</i></p> <p><i>"paljon lisää pienluokkapaikkoja"</i></p> <p><i>"ryhmäkokojen pienentäminen"</i></p>